



*Καρτ ποστάλ με το υπερωκεάνειο Κυρήνεια που μετέφερε μετανάστες στην Αυστραλία
Πρεσβεία της Αυστραλίας*

1. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Σταθμός στην ελληνική μετανάστευση της Αυστραλίας

Η μετανάστευση των Ελλήνων στην Αυστραλία διακρίνεται στην πρώιμη (1830-1869) και την εποικιστική περίοδο (1870-1974). Η πρώιμη περίοδος περιλαμβάνει την άφιξη των πρώτων εκτοπισμένων Ελλήνων των βρετανικών δικαστηρίων, την έλευση τυχοδιωκτών, ελλήνων ναυτικών του βρετανικού ναυτικού και φυγάδων (1830-1850), καθώς και χρυσοθηρών, ταξιδιωτών και φιλοπερίεργων νησιωτών, που ως τα τέλη της δεκαετίας του 1870 διέμεναν σποραδικά και προσωρινά σε διάφορες αποικίες της Αυστραλίας. Η εποικιστική περίοδος, ανάλογα με τη φύση και το ρυθμό της μετανάστευσης, γνώρισε διάφορες φάσεις. Ός το 1924 παρέμεινε αουστηρά νησιωτική, αφού η συντριπτική πλειοψηφία των πρωτοπόρων προερχόταν από τα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου. Από τη χρονιά αυτή, εξαιτίας του περιορισμού στον αριθμό των μεταναστών, που επέβαλαν οι ΗΠΑ, αλλά και των πολιτικών και δημογραφικών συνεπειών, που προκάλεσε η Μικρασιατική Καταστροφή (1922), άρχισε η μαζική μετανάστευση από την ηπειρωτική Ελλάδα (1924) με πρώτους τους Μακεδόνες. Ο τύπος αυτός της μετανάστευσης λειτούργησε με πρόσκαιρους περιορισμούς ως το 1945. Έκτοτε άρχισε η έλευση ανύπαντρων γυναικών και εξαρτώμενων μελών οικογενειών, προκειμένου να εναρμονισθεί η δυσαναλογία ανδρών-γυναικών μεταναστών (70 προς 30), η οποία δημιουργούσε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα στους αυστραλιώτες Έλληνες.

Οι πρώτοι Έλληνες έφτασαν στην Αυστραλία το 1829, ως κατάδικοι, ενώ οι πρώτοι μετανάστες άρχισαν να φτάνουν σε μεγάλους αριθμούς μετά το 1850. Την εποχή εκείνη είχε γίνει γνωστή σε ολόκληρη την Ευρώπη η ανακάλυψη του χρυσού στην Αυστραλία. Φιλοπερίεργοι, τυχοδιώκτες και χρυσοθήρες από τα Επτάνησα και την Κρήτη ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στα χρυσορυχεία της Βικτώριας και της Νέας Νότιας Ουαλίας. Ζούσαν ομαδικά και εργάζονταν από την ανατολή ως τη δύση του ηλίου, και σε μια περίπτωση ίδρυσαν ακόμη και δικό τους χωριό, το οποίο οι ξένοι ονόμασαν *Greek Town*. Φιλόδοξοι και φίλεργοι σκορπίστηκαν στην αχανή και αρχικά αφιλόξενη ήπειρο, για να ζήσουν τη μισοξένεια και την καταφρόνια. Οι περισσότεροι ασχολήθηκαν με εποχικά επαγγέλματα, που δεν καταδέχονταν να ασκήσουν οι Αγγλοκέλτες. Ταξιδεύοντας σε μεγάλες αποστάσεις στην ενδοχώρα, κρατήθηκαν μακριά από τις πόλεις και τις ελάχιστες βιοτεχνίες, πρόνομο αποκλειστικό των εποίκων βρετανικής καταγωγής.

Στα μεγάλα αστικά κέντρα εμφανίσθηκαν οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες μετά το 1870, αρχικά στο Σίδνεϊ και την Πέρθη και αργότερα (1880) στη Μελβούρνη. Οι περισσότεροι ήταν νησιώτες από τα Κύθηρα, την Ιθάκη και τη Σάμο, και αρκετοί Μικρασιάτες. Όσοι βρέθηκαν στις πόλεις, επιβίωσαν ασκώντας τα επαγγέλματα που έφεραν από την ιδιαίτερη πατρίδα τους – ζαχαροπλάστες, οπωροπώλες, ψαράδες, χαμάληδες στα λιμάνια, καταστηματάρχες και εστιάτορες. Στην επαρχία τα επαγγέλματα ποίκιλλαν ανάλογα με

την προέλευση του μετανάστη. Οι νησιώτες επιδόθηκαν στην αλιεία, και απασχολήθηκαν στα ορυχεία, τις απέραντες φυτείες ζαχαροκάλαμου της βόρειας Κουινσλάνδης ή διακρίθηκαν στην υλοτομία, την αποψίλωση αγροκτημάτων και την καλλιέργεια αμπελιών, καπνού, λαχανόκηπων και φρούτων. Στις αρχές του 1900 Έλληνες άνοιξαν δικές τους καφετέριες και μικρεστιατόρια σε όλες σχεδόν τις κωμοπόλεις και τα χωριά της Νέας Νοτίου Ουαλίας και της Βικτωρίας. Εκεί, δουλεύοντας πολλές ώρες με την οικογένειά τους, πλούτισαν και άνοιξαν αργότερα μεγαλύτερα εστιατόρια στις μεγάλες πόλεις της Αυστραλίας. Άλλοι αγόρασαν φάρμες και έγιναν μεγαλοκτηνοτρόφοι, άλλοι καλλιέργησαν τα απέραντα χωράφια τους και έγιναν χονδρέμποροι λαχανικών και φρούτων. Οι περισσότεροι, πάντως, που άνοιξαν επιχειρήσεις τροφίμων στο Σίδνεϊ, τη Μελβούρνη και την Πέρθη, έγιναν έμποροι.

Μετά το 1923 άρχισαν να έρχονται πολλοί μετανάστες από τη Δυτική Μακεδονία, κυρίως την Κοζάνη, τη Φλώρινα και την Καστοριά. Επίσης ήρθαν πολλοί πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής. Όσοι απέκτησαν χρήματα, πήγαν στην Ελλάδα, παντρεύτηκαν γυναίκες από τα χωριά τους και επέστρεψαν. Αρκετοί Έλληνες εργάστηκαν σε επαρχιακές πόλεις, όπως αυτή του Port Pirie στη Νότια Αυστραλία. Εκεί αρχικά βάφτισαν τα παιδιά τους με αγγλικανούς ιερείς, αργότερα έχτισαν ξύλινο ορθόδοξο ναό και εργάστηκαν στα απέραντα χυτήρια μετάλλου. Μετά το 1927, εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, έχασαν τη δουλειά τους στα μεταλλουργεία και αναγκάστηκαν να φύγουν στην Αδελαιίδα και τη Μελβούρνη. Πολλοί αγρότες απασχολήθηκαν στις απέραντες φυτείες ζαχαροκάλαμου στην Κουινσλάνδη. Εκεί έκτισαν τα νοικοκυριά τους και αναγκάστηκαν να γίνουν οι ίδιοι δάσκαλοι και ιερείς, διδάσκοντας ελληνικά και βαφτίζοντας τα παιδιά τους.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την υπογραφή της μεταναστευτικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Αυστραλίας, το 1952, άρχισαν να εγκαθίστανται σε μεγάλους αριθμούς και στις άλλες Πολιτείες της Αυστραλίας, σπάζοντας, έτσι, τα προπολεμικά εποικιστικά μοντέλα. Πάντως η μεταπολεμική εγκατάσταση των Ελλήνων ελεγχόταν πλήρως από την κυβέρνηση της Αυστραλίας, η οποία, με την ίδρυση του Υπουργείου Μετανάστευσης (1945), είχε θέσει ως στόχους της την ετήσια αύξηση του πληθυσμού της χώρας κατά 2% με την εγκατάσταση Νοτιοευρωπαίων και την κοινωνικοοικονομική διαμόρφωση των μεγάλων αστικών της κέντρων, εφαρμόζοντας την εργασιακή αποκέντρωση των νεομεταναστών σε πόλεις και βιομηχανίες που προκαθόριζε ο γραφειοκρατικός μηχανισμός της χώρας.

Δημογραφική εξέλιξη

Η δημογραφική και εποικιστική εξέλιξη των ελληνικών παροικιών της Αυστραλίας πέρασε από διάφορες φάσεις. Ός το 1926 οι πολιτείες της Νέας Νότιας Ουαλίας (NNO) και Δυτικής Αυστραλίας (ΔΑ.) συγκέντρωναν περίπου το 60% των πρωτοπόρων μεταναστών. Η Βικτώρια, η Κουϊνσλάνδη και η Νότια Αυστραλία (ΝΑ) τους υπόλοιπους. Ελάχιστοι νησιώτες από τα Κύθηρα ζούσαν στο Hobart της Τασμανίας. Δεν είναι, λοιπόν, άσχετες οι παραπάνω δημογραφικές εξελίξεις με το ότι στο Σίδνεϊ ιδρύθηκε η πρώτη οργανωμένη ελληνική κοινότητα (1896), στην Πέρθη της ΔΑ η πρώτη ελληνική Αδελφότητα της Αυστραλίας (1912) και στη Μελβούρνη άρχισε η πρώτη οργανωμένη εμφάνιση της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας (1892).

Στα χρόνια 1952-1974 εγκαταστάθηκαν στην Αυστραλία περίπου 270.000 Έλληνες, Ελλαδίτες και Κύπριοι. Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (87%) οι μετανάστες αυτοί ήταν αγρότες και ανειδίκεντοι εργάτες των αστικών κέντρων. Το πληθυσμικό αυτό απόθεμα των Ελλήνων της Αυστραλίας έκτοτε διανθίζεται, εμπλουτίζεται, αναμορφώνεται και

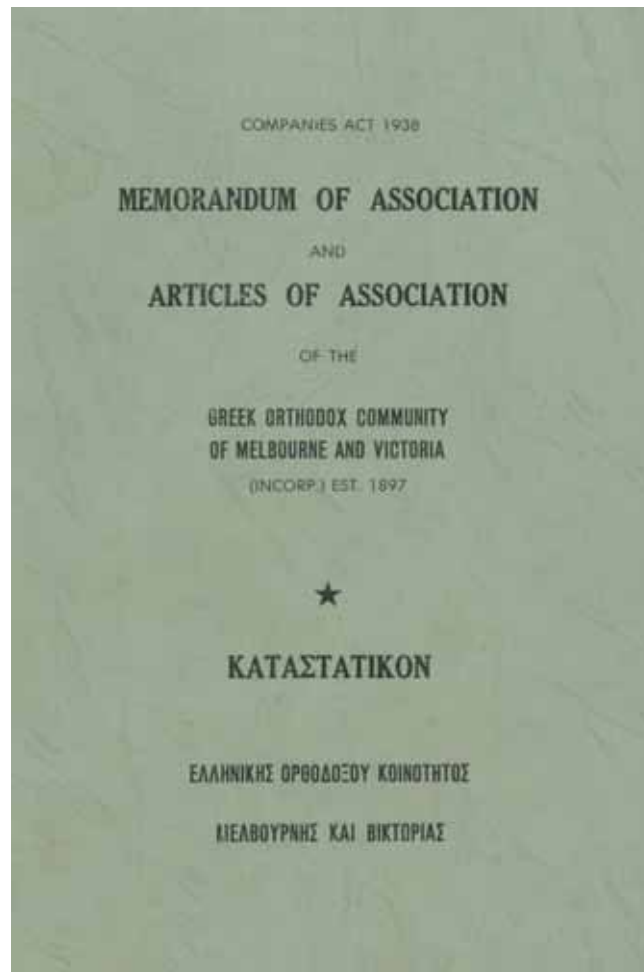
αναζωογονείται με τεχνοκράτες και επιστήμονες σε τέσσερις φάσεις: (α) το 1953 με την εμφάνιση 5.000 Ελλήνων από τη Ρουμανία, (β) στην περίοδο 1954-1958 με την άφιξη περίπου 9.000 Ελλήνων από την Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή, (γ) το 1974 με τον ερχομό 11.000 Κυπρίων και (δ) στην περίοδο 1994-2003 με την μετεγκατάσταση 3.000 Ελλήνων από τη Νοτιοαφρικανική Ένωση, κυρίως επιχειρηματιών και εμπόρων.

Με βάση την τελευταία απογραφή του 2001, ο αριθμός των “ελλαδογεννημένων” ανερχόταν σε 116.621 άτομα, ενώ με συνεκτιμήσεις και διασταυρώσεις ο αριθμός των Ελλήνων που γεννήθηκαν στην Κύπρο και σε άλλες χώρες της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής ανερχόταν περίπου σε 28.000. Ο αριθμός των “αυστραλογεννημένων” ελληνικής καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων και αυτών με έναν εκ των δύο γονέων τους ελληνικής καταγωγής, εκτιμάται σε 324.000 (το 1981 είχαν καταγραφεί περίπου 240.000 αυστραλογεννημένοι). Ο συνολικός αριθμός εποίκων της Αυστραλίας ελληνικής καταγωγής εκτιμάται σε 495.000. Από αυτούς το 49%, που αντιστοιχεί σε 228.907 άτομα (188.229 Ελλαδίτες και 40.678 Ελληνοκύπριοι), είναι εγκατεστημένοι στη Μελβούρνη, το εθνογλωσσικό κέντρο του Ελληνισμού της Αυστραλίας. Η δεύτερη μεγάλη και διαρκώς αυξανόμενη συγκέντρωση ελληνικού πληθυσμού εμφανίζεται στη Νέα Νότια Ουαλία, κυρίως στην πρωτεύουσά της, το Σίδνεϊ, όπου σήμερα ζουν 153.114 άτομα ελληνικής καταγωγής. Ακολουθεί η Νότια Αυστραλία με 44.181 Έλληνες, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι εγκατεστημένοι στην Αδελαΐδα. Πάντως, κατά τα τελευταία χρόνια, σημειώνεται εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των Ελλήνων που στρέφονται προς την Κουινσλάνδη (32.342 άτομα). Στα 2004 ο αριθμός των Ελλήνων της Δυτικής Αυστραλίας ανερχόταν σε 19.204 άτομα, οι περισσότεροι στην πρωτεύουσα, Πέρθη. Σχετικά σταθερός παραμένει ο αριθμός των Ελλήνων στη Βόρεια Επικράτεια και κυρίως στο Ντάργουιν, όπου οι περίπου 4.200 Έλληνες αποτελούν το 9% του πληθυσμού της πόλης. Τέλος οι Έλληνες της Τασμανίας ανέρχονται σε 2.575 άτομα και είναι εγκατεστημένοι κυρίως στο Χόμπαρτ και το Λόσεστον.

Από το 1958, ο αριθμός των Ελλήνων της Αυστραλίας παραμένει αριθμητικά ο δεύτερος μεγαλύτερος από τις μη βρετανικές εθνότητες που έχουν εποίκησει τη *Μεγάλη Χώρα του Νότου*, μετά τους Ιταλούς. Η συντριπτική πλειοψηφία των ελλαδογεννημένων, ήτοι το 85%, μετανάστευσαν στην περίοδο 1952-1974. Ως το 1962 υπήρχε στην Αυστραλία σοβαρότατη ανισότητα στον αριθμό των φύλων, σε αναλογία 100 άνδρες προς 53 γυναίκες, επειδή ασκούσαν δραστικοί περιορισμοί στη μετανάστευση ανύπαντρων γυναικών, αλλά και επειδή, εξαιτίας της δύσκολης οικονομικής κατάστασης και των δυσκολιών της πρώτης εγκατάστασης, πολλοί έγγαμοι είχαν αφήσει αρχικά τις οικογένειές τους στην Ελλάδα. Η ανισότητα αυτή, η οποία προκαλούσε σωρεία κοινωνικών και ψυχολογικών προβλημάτων στους πρωτοπόρους της μεταπολεμικής περιόδου, αντιμετωπίστηκε συνετά μετά το 1962, όταν προγραμματίστηκε, διακρατικά, η μόνιμη εγκατάσταση χιλιάδων ανύπαντρων γυναικών (έμειναν στην αυστραλιανή ιστορία με το όνομα *οι νύφες*) από την Ελλάδα.

Άμυνα στην εθνογλωσσική αφομοίωση

Το 2003 πάνω από 350.000 αυστραλιώτες Έλληνες συνέχιζαν τη γλωσσική και πολιτιστική τους παρουσία στους Αντίποδες, ενώ η ελληνική διατηρούσε τον υψηλότερο δείκτη γλωσσικής σύγκλισης και συγκράτησης σε σύγκριση με τις γλώσσες των υπόλοιπων εθνικών μειονοτήτων της χώρας. Πρόσφατες έρευνες πιστοποιούν ότι η ελληνική εξακολουθεί να είναι η τρίτη δημοφιλέστερη γλώσσα της Αυστραλίας (μετά την αγγλική και την ιταλική) και ότι οι έλληνες έποικοι και τα παιδιά τους αντιστέκονται στην εθνογλωσσική αφομοίωση



περισσότερο από τις άλλες μεταναστευτικές και εθνοτικές ομάδες της χώρας. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, την ελληνική εξακολουθούν να μιλούν 259.000 πολίτες άνω των 5 ετών, ενώ άλλοι 78.000 της ίδιας ηλικίας την κατανοούν, αλλά δεν την χρησιμοποιούν – συνολικά το 2,2% του πληθυσμού της χώρας. Το 53,7% των ομογενών, που δήλωσε ότι χρησιμοποιεί την ελληνική, έχει γεννηθεί στην Ελλάδα ή την Κύπρο και το 46,7% στην Αυστραλία. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους 78.000 που την κατανοούν είναι 7%.

Από την ανάλυση των στατιστικών δεδομένων προκύπτει ότι οι Έλληνες της δεύτερης και τρίτης γενιάς διατηρούν, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη εθνική ομάδα, τη μητρική τους γλώσσα. Για παράδειγμα, το ποσοστό των αυστραλογεννημένων Ελλήνων (δεύτερη και τρίτη γενιά) που χρησιμοποιούν την ελληνική ανέρχεται σε 46,7% (και με την αυξομείωση αυτών που την κατανοούν) σε 64,8%, ενώ το αντίστοιχο των Ιταλών είναι 40,7%, των Γερμανών 18,9% και των Ισπανών 15,2%. Σημειώνεται ότι συνολικά 2.580.000 πολίτες της Αυστραλίας άνω των πέντε ετών (15,5% του πληθυσμού) ομιλεί μία γλώσσα πέραν της αγγλικής. Οι περισσότεροι κάτοικοι της Αυστραλίας που μιλούν την ελληνική και αυτοί που απλά την κατανοούν, ζουν κατά το 49,7% στη Μελβούρνη και κατά το 31% στο Σίδνεϊ. Από τα ίδια στοιχεία προκύπτει ότι η Ορθοδοξία συνεχίζει, το 2001, να είναι αριθμητικά η τέταρτη μεγαλύτερη θρησκεία της χώρας, με 474.000 άτομα ή το 2,8% του λαού να δηλώνουν Ορθόδοξοι.

Οι Έλληνες, ωστόσο, αν και διατηρούν περισσότερο από τις άλλες εθνοτικές ομάδες τα εθνογλωσσικά και πολιτιστικά τους χαρακτηριστικά, εντούτοις έρχονται πρώτοι στις πολιτογραφήσεις, έναντι των άλλων εθνικών ομάδων, αφού το 96,1% των ομογενών έχουν πολιτογραφηθεί ήδη αυστραλοί πολίτες. Παράλληλα η διατήρηση και καλλιέργεια της ελληνικής στην Αυστραλία βρίσκεται σε δύσκολη καμπή. Από το 1974 έχει σταματήσει η μετανάστευση, και η ελληνική διδάσκεται πλέον ως δεύτερη και ξένη γλώσσα σε ομογενείς δεύτερης και τρίτης γενιάς, με υψηλό δείκτη διεθνικών γάμων (33%), σε ένα αχανές κράτος και με προοπτικές να καταστεί η διγλωσσία φαινόμενο στατικό. Οι κοινωνικοπολιτιστικές και γλωσσικές προϋποθέσεις, τα κίνητρα μάθησης και οι προσδοκίες των μαθητών σε διαγενεαλογικό επίπεδο διαφοροποιούνται σημαντικά από εκείνες των προηγούμενων γενεών.

Κοινωνική και οικονομική ένταξη

Στη Μελβούρνη, που παραμένει το βιομηχανικό κέντρο, και στο Σίδνεϊ, που είναι το εμπορικό κέντρο της Αυστραλίας, είναι εγκαταστημένο το 83% των Ελλήνων και, κατά συνέπεια, οποιαδήποτε κρίση στο χώρο της οικονομίας έχει σοβαρότατες επιπτώσεις στους ανειδίκευτους, τους ημειδίκευμένους εργάτες και τη νεολαία των πόλεων αυτών. Οι ραγδαίες οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές, που σημειώθηκαν στην αυστραλιανή και την παγκόσμια αγορά κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, είχαν ως αποτέλεσμα να οδηγήσουν εκτός εργασίας δεκάδες χιλιάδες Ελληνίδες στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, κυρίως στη Μελβούρνη και το Σίδνεϊ, με αποτέλεσμα να μειωθεί αισθητά το οικογενειακό εισόδημα και να επηρεαστεί κοινωνικοοικονομικά η ελληνική οικογένεια. Το 2005, το 55% των “ελλαδογεννημένων” ήταν εκτός εργασιακής δύναμης, κυρίως εξαιτίας της εξόδου των Ελληνίδων από τις πάλαι ποτέ κραταιές βιομηχανίες υφαντουργίας, ραπτικής και υφασμάτων. Οι “ελλαδογεννημένοι” συνεχίζουν να εργάζονται κατά κύριο λόγο στις βιομηχανίες παραγωγής, σχεδόν σε διπλάσιο ποσοστό, εάν συγκριθούν με το μέσο όρο του αυστραλιανού πληθυσμού. Με την κατάρρευση των βιοτεχνιών, μετά το 1980, οι περισσότερες εργαζόμενες Ελληνίδες στράφηκαν σε επαγγέλματα προσφοράς υπηρεσιών, ως πωλήτριες, καθαρίστριες και άλλα συναφή επαγγέλματα. Το 2005 το 24% των Ελλήνων της Αυστραλίας έχει σχέση με μικρές επιχειρήσεις, σε ποσοστό μιάμιση φορά μεγαλύτερο από το μέσο όρο του πληθυσμού της χώρας.

Οι Έλληνες παρουσιάζουν τη σημαντικότερη και ταχύτερη ένταξη στην κοινωνική και οικονομική ζωή της Αυστραλίας, σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη εθνική ομάδα. Διακρίθηκαν ως προικισμένοι επιχειρηματίες στο χώρο των αναπτυξιακών έργων και του εμπορίου των μαργαριταριών, επιτήδριοι έμποροι τροφίμων και βιομήχανοι επεξεργασίας και παραγωγής τροφίμων, ικανότατοι επιχειρηματίες στους χώρους φιλοξενίας, του τουρισμού και γενικά της προσφοράς υπηρεσιών. Το 2003 το 37% του διαμετακομιστικού εμπορίου της Αυστραλίας διακινήθηκε από ελληνικά και κυπριακά πλοία.

Κύριο χαρακτηριστικό της αυστραλιανής ομογένειας παραμένει η σημαντικότερη επαγγελματική ανέλιξη και οι ιδιαίτερες επιδόσεις των Ελλήνων στους χώρους της κοινωνίας, της τέχνης και της οικονομίας. Τα τελευταία 20 χρόνια της κοινωνικοοικονομικής εδραίωσης του Ελληνισμού (1982-2002), αυστραλογεννημένοι επιστήμονες κατέκτησαν θέσεις-κλειδιά στα λεγόμενα “προνομιούχα επαγγέλματα”. Ιδιαίτερες επαγγελματικές επιδόσεις σημείωσαν στο χώρο των επιχειρήσεων, ως διευθυντές επιχειρήσεων και στελέχη βιομηχανιών. Διακρίθηκαν, επίσης, και ως δημοσιογράφοι, παραγωγοί και διευθυντές τηλεοπτικών θεαμάτων και προγραμμάτων, σκηνοθέτες και παραγωγοί ταινιών και όπερας,

δικαστικοί, εισαγγελείς, πολιτικοί, διευθυντές πολυεθνικών επιχειρήσεων, υψηλόβαθμοι λειτουργοί πολυμέσων και πληροφορικής. Με την ανατολή του 21ου αιώνα οι Έλληνες της Αυστραλίας ελέγχουν τη βιομηχανία κατασκευής επίπλων, έχοντας το 80% της αγοράς, ενώ κυριαρχούν στην αλιεία, τα οστρακοειδή και τα μαργαριτάρια. Εκατοντάδες είναι οι Έλληνες που ασχολούνται με την προσφορά υπηρεσιών ως ιδιοκτήτες ταξί, μικροεπιχειρηματίες καθαρισμού, μικροβιοτέχνες ενδυμάτων. Πολλοί Έλληνες εντάχθηκαν στα εργατικά συνδικάτα, υπηρετώντας με συνέπεια τα εργατικά συμφέροντα των μεταναστών.

Κοινοτική και εκκλησιαστική οργάνωση

Η ευρεία ανάπτυξη και η γεωγραφική εξάπλωση των ελληνικών παροικιών στην Αυστραλία γέννησε διεσπαρμένες και δημογραφικά ασθενείς παροικίες, κυρίως στα αστικά κέντρα (92%) και την αγανή επαρχία. Οι παροικίες αυτές ήταν βασικά εθνοκεντρικές και θρησκευτικές εστίες, με στόχο τη διατήρηση των ιδεολογιών που έθεσαν και διαμόρφωσαν οι ελλαδογεννημένοι έποικοι. Στα τέλη του 19ου αιώνα οι πρωτοπόροι μετανάστες ένιωσαν την ανάγκη να ιδρύσουν τις πρώτες κοινότητες και να λειτουργήσουν τους πρώτους ναούς τους. Το 1897 το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων έστειλε τους πρώτους ιερείς, τον Αθανάσιο Καντόπουλο και τον Σεραφείμ Φωκά. Οι εφημέριοι αυτοί γνώριζαν ελληνικά και αραβικά, για να εξυπηρετούν όλους τους ομοδόξους. Κατά τη διάρκεια της προπολεμικής περιόδου κοινότητες των Ελλήνων λειτούργησαν σχεδόν σε όλες τις πρωτεύουσες των Πολιτειών της Αυστραλίας, με εξαίρεση το Hobart της Τασμανίας και το Darwin της Βόρειας Επικράτειας. Κοινότητες, όμως, λειτούργησαν και σε ορισμένες επαρχιακές κωμοπόλεις με συμπαγή ελληνικό πληθυσμό, όπως στο Townsville, το Innisfail, το Home Hill της Κουινσλάνδης και το Port Pirie της Νότιας Αυστραλίας. Οι κοινότητες λειτούργησαν ως κέντρα εθνικής και θρησκευτικής καλλιέργειας των μελών τους. Οργάνωναν εθνικές εορτές, φιλοξενούσαν πολιτιστικές εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, χορούς, υποδέχονταν μετανάστες, μεριμνούσαν για τους ανέργους και τους απόρους, διενεργούσαν εράνους και υποστήριζαν τα θέματα που αφορούσαν στην Ελλάδα και τους Έλληνες. Ως θρησκευτικά σωματεία ανήγειραν ναούς και σχολεία, ίδρυσαν κατηχητικά και φιλόπρωχες αδελφότητες, πλήρωναν τους μισθούς των ιερέων και μεριμνούσαν για τις θρησκευτικές ανάγκες των πιστών. Μετά τον Πόλεμο οι παλιές κοινότητες αναβάθμισαν το ρόλο τους, ανέπτυξαν πλούσια κοινωνική δράση, ανεγείροντας γηροκομεία και γηριατρεία, παιδικούς σταθμούς, κέντρα προνοίας. Μεγάλη, επίσης, ήταν η εκπαιδευτική και πολιτιστική παρουσία τους. Αρκετές από αυτές στήριξαν δίγλωσσα σχολεία, διατήρησαν και βελτίωσαν τα απογευματινά τους σχολεία και ανέλαβαν σημαντικές πολιτιστικές πρωτοβουλίες.

Στη διάρκεια των πρώτων ετών από την εμφάνιση των πρωτοπόρων μεταναστών, το ελληνικό στοιχείο της Αυστραλίας παρέμεινε εκκλησιαστικά αποίμαντο, εθνικά ακέφαλο και κοινοτικά ανοργάνωτο. Το έμπρακτο ενδιαφέρον της ελληνικής πολιτείας δεν ευαισθητοποιούνταν, εξαιτίας της τυραννίας της απόστασης, της γεωγραφικής απομόνωσης, της έλλειψης επαρκούς επικοινωνίας, αλλά και επειδή δεν συνέτρεχαν εμπορικοί λόγοι. Το 1924 ιδρύθηκε η Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη, με στόχο την εξυπηρέτηση των πνευματικών αναγκών της ομογένειας. Οι περισσότερες κοινότητες, όμως, παρέμειναν παγιδευμένες στα πρότυπα του παρελθόντος, με αποτέλεσμα να βρίσκονται σε συνεχείς προστριβές με την Εκκλησία και να μην ενεργοποιούν παραγωγικά τον πολιτιστικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό τους ρόλο.

Από το 1912 ο πλουραλισμός των ελληνικών εθνοτοπικών αδελφοτήτων και σωμα-

τείων, που έγινε για τη διατήρηση της τοπικής παράδοσης, ναρκοθέτησε τη συνεκτικότητα του Ελληνισμού, αποδυνάμωσε τους πανελλήνιους οργανισμούς, αποχύμωσε τον ενθουσιασμό των μελών τους και κατέστρεψε προοπτικές και προϋποθέσεις μιας ενιαίας και συλλογικής παρουσίας των Ελλήνων της Αυστραλίας. Το 2005 η χρεοκοπία ήταν εμφανής σε όλα τα επίπεδα, με την πλήρη απουσία των αυστραλογεννημένων επιγόνων από τις εθνοτοπικές οργανώσεις, το μαρασμό και την ερήμωση εκατοντάδων κτιρίων, που αγοράστηκαν χωρίς περίσκεψη τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, και την πώληση ή προσωρινή ενοίκιασή τους σε οργανισμούς Ασιατών.

Τα σοβαρότατα οργανωτικά προβλήματα, που ακολούθησαν τη μαζική μετανάστευση, η ύπαρξη μέτριων ηγετών και ακόμη πιο μέτριων κληρικών, αλλά και η τάση (από το 1958) της εκκλησιαστικής ηγεσίας να επωμίζεται, πέρα από τον πνευματικό, και εθναρχικό έλεγχο, προκάλεσαν διοικητική καχεξία και διχαστασία. Το 1959 το πρότυπο της κοινοτικής διάρθρωσης –με την ύπαρξη ενός κοινοτικού φορέα για κάθε πόλη, υπό τη διοικητική και οργανωτική κυριαρχία της βάσης– καταργήθηκε και επίσημα, και εισήχθη το μοντέλο της κοινότητας-ενορίας. Με την υιοθέτηση, από το 1975, του διορισμού των επιτρόπων των ενοριών αφαιρέθηκε ουσιαστικά η συμμετοχή της ευρείας βάσης στις υποθέσεις της ενορίας, ενώ ταυτόχρονα συρρικνώθηκαν επικίνδυνα και οι πηγές εισοδήματος από τις αιρετές κοινότητες. Η εξέλιξη αυτή, από το ένα μέρος, προκάλεσε συγκρούσεις στο εσωτερικό της ομογένειας, από το άλλο διασφάλισε κάποια ελληνοκεντρική συνέχεια και σταθερότητα στην Ορθοδοξία και, έμμεσα, στην ελληνική γλώσσα και την παιδεία. Εξάλλου η Ελληνική Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας, μέσα από το σύστημα των κοινοτήτων-ενοριών, λειτούργησε δικά της κέντρα κοινωνικής πρόνοιας, δημιούργησε ιδρύματα προστασίας γερόντων και ασθενών Ελλήνων και ανέπτυξε υπηρεσίες με στόχο την ανακούφιση των απόρων.

Με τον τερματισμό της ελληνικής μετανάστευσης στην Αυστραλία εμφανίστηκε η δεύτερη γενιά Ελληνοαυστραλών και ιδρύθηκε ο τέταρτος τύπος της οργάνωσης των ελληνικών παροικιών, με κοινωνικοοικονομικούς και πολιτιστικούς στόχους. Οι νέες οργανώσεις εγκατέλειψαν την εξάρτησή τους από την κοινότητα και την Εκκλησία, στηρίχθηκαν σε νέο έμφυλο δυναμικό και διεκδίκησαν ρόλο και σχέσεις με την αυστραλιανή πολιτεία. Χρησιμοποιώντας πηγές και εισόδημα της αυστραλιανής πολιτείας, εξασφάλισαν ευρωστία, διάρκεια και ζωτικότητα. Οι νέοι οργανισμοί απέσπασαν από το αυστραλιανό κράτος ρόλους και υπηρεσίες, που στόχευαν στην κοινωνική πρόνοια και φροντίδα των μεταναστευτικών ομάδων, γεγονός που τους εξασφάλισε αυτάρκεια και επομένως διάρκεια και σταθερότητα.

Πολιτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες

Οι Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στην Αυστραλία κατά την προπολεμική περίοδο, δοκίμασαν την προκατάληψη και την ξενοφοβία των Αυστραλών. Πολλοί Έλληνες έπεσαν θύματα ρατσισμού και κατατρογμού και αρκετοί αναγκάστηκαν να φύγουν στην απέραντη ύπαιθρο, για να εργαστούν, ή ζήτησαν καταφύγιο στις κουζίνες των εστιατορίων των πρώτων Ελλήνων. Μετά την επιστροφή των 17.000 αυστραλών στρατιωτών, το 1945, από τα ελληνικά μέτωπα της Μακεδονίας και της Κρήτης, καλλιεργήθηκαν σχέσεις φιλίας μεταξύ των ελλήνων εποίκων και των Αυστραλών. Οργανώθηκαν εκστρατείες για τη βοήθεια προς τα θύματα του πολέμου στην Ελλάδα, τους πρόσφυγες και τους απόρους που κατά εκατοντάδες είχαν συγκεντρωθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα της Μακεδονίας. Η Αυστραλία μεθόδευσε ανθρωπιστική εκστρατεία και φοροαπαλλαγές στα προϊόντα που μεταφέρονταν στην Ελλάδα, ειδικές αποστολές τροφίμων, φαρμακευτικού υλικού, μαλλιού και

ρουχισμού. Εξάλλου, από το 1972 και εξής, η Αυστραλία –χώρα μεταναστών με 120 εθνικές ομάδες– άρχισε να καλλιεργεί τον “πολυπολιτισμό” ως το ιδανικό σύστημα διακυβέρνησης, προσφέροντας την ευκαιρία στις εθνικές ομάδες της χώρας να διατηρήσουν και να καλλιεργήσουν τον πολιτισμό που έφεραν από τις πατρογονικές τους εστίες. Λειτουργήσε πολυεθνικός κρατικός σταθμός ραδιοφωνίας και τηλεόρασης, διαμορφώθηκε εθνική πολιτική για τις γλώσσες πέραν της αγγλικής, προστατεύτηκαν και λειτούργησαν, στα κρατικά σχολεία, οι γλώσσες των μεταναστών και γενικά δόθηκε έμφαση στη σπουδαιότητα των πολιτισμικών στοιχείων που έφεραν μαζί τους οι μετανάστες. Η αρμονική συνοίκηση διάφορων εθνικών ομάδων οδήγησε στην ευκολότερη επικοινωνία μεταξύ τους και την αβίαστη ανταλλαγή εθίμων και τρόπων ζωής.

Οι έλληνες επιχειρηματίες, έμποροι, βιομήχανοι και γενικά όσοι πλούτισαν στην Αυστραλία επηρεάζουν σημαντικά τις σχέσεις της ομογένειας με τις κυβερνήσεις της χώρας, ενισχύοντας έτσι την πολιτική δύναμη του Ελληνισμού. Γενικά η εξωτερική πολιτική της Αυστραλίας, όσον αφορά στα εθνικά θέματα της Ελλάδας, επηρεάστηκε σοβαρά όχι μόνο από την αριθμητική δύναμη των Ελληνοαυστραλών, αλλά και από την πολιτική πίεση που ασκούν οι επιτυχημένοι εκπρόσωποί τους. Η ωρίμανση της ομογένειας και το γόητρο που απολαμβάνει ως η πλέον ισχυρή εθνική ομάδα της χώρας, μαζί με τους Ιταλούς, προκαλεί συχνά το θαυμασμό των άλλων εθνικών ομάδων. Εξάλλου, δεκάδες έλληνες επιχειρηματίες και έμποροι στήριξαν οικονομικά τις δραστηριότητες των ομοεθνών τους στα γράμματα, τις τέχνες και τον πολιτισμό, με δωρεές και επιχορηγήσεις. Ο γαιοκτήμονας Νικόλαος Λουράντος χρηματοδότησε την έδρα των Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Σίδνεϊ και προέκτισε τον Ελληνισμό της περιοχής με γηροκομείο. Αρκετοί επιχειρηματίες αναπτυξιακών έργων και κατασκευών αναδείχθηκαν μεγάλοι ευεργέτες, με την ανέγερση ναών και σχολείων. Για παράδειγμα, η οικογένεια του Ευάγγελου και της Σωτηρίας Λιάγκη ανήγειρε ναό στη Νέα Νότια Ουαλία και τον ελληνόγλωσσο νηπιακό σταθμό στην Καμπέρα, ενώ ο μεγαλοεπιχειρηματίας Σπύρος Σταμούλης, από τη Μελβούρνη, βοήθησε οικονομικά την ανέγερση σχολείου στη Βόρεια Ήπειρο. Ο Σιατιστινός Ζήσης Δαρδάλης, ο οποίος μετανάστευσε το 1960 και αναδείχθηκε επιτυχημένος βιομήχανος παραγωγής τροφίμων, με πλούσια δράση στον αθλητισμό και την παιδεία, διακρίθηκε για τις γενναιόδωρες προσφορές του στον ελληνικό αθλητισμό, τον πολιτισμό και την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, αλλά και με τη δράση του ως φιλανθρώπου και ευεργέτη νοσοκομείων, γηροκομείων και άλλων ιδρυμάτων.

Σχέσεις με το εθνικό κέντρο

Ός το 1974 η Ελλάδα δεν είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Έλληνες της Αυστραλίας. Οι πρώτες ελληνοαυστραλιανές συμφωνίες ήταν περιστασιακές και δεν είχαν ουσιαστικό αποτέλεσμα, με εξαίρεση τη συμφωνία μετανάστευσης που υπογράφηκε το Μάρτιο του 1952. Η έλλειψη διακρατικών συμφωνιών σε θέματα μετανάστευσης και πολιτιστικών και κοινωνικών θεμάτων στερήσε τις κοινότητες από τη δυνατότητα διεκδίκησης δικαιωμάτων, αλλά και καλύτερης επικοινωνίας με την Ελλάδα. Ουσιαστικά η πρώτη σημαντική επιστημονική συμφωνία υπογράφηκε όταν επισκέφτηκε επίσημα την Αυστραλία ο έλληνας Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κωνσταντίνος Καραμανλής (Μάρτιος 1982). Τότε δημιουργήθηκαν και οι προϋποθέσεις συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων, πόλεων, εμπορικών και βιομηχανικών οργανώσεων των δύο χωρών, αλλά και επιστημόνων και ανθρώπων της τέχνης.

Οι περισσότεροι Έλληνες έγιναν πολίτες της Αυστραλίας και επομένως διατήρησαν

τη διπλή υπηκοότητά τους. Αυτό, παρά τα μεγάλα πλεονεκτήματα, προκάλεσε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Η υποχρεωτική στρατολόγηση στην Ελλάδα, η συνταξιοδότηση, το διαφορετικό νομικό καθεστώς, η άγνοια των Ελλήνων να δηλώνουν οικογενειακή μερίδα στην Ελλάδα κ.λπ. προκαλούσαν σοβαρά προβλήματα στις σχέσεις των εποίκων με την παλιά τους πατρίδα. Ο Ελληνισμός της Αυστραλίας διατήρησε ακμαία τη συνείδηση της εξάρτησής του από την Ελλάδα. Οι μετανάστες και τα παιδιά τους γενναιόδωρα πρόσφεραν σε στιγμές κρίσης και εθνικής συμφοράς (πολέμους, σεισμούς και καταστροφές). Για τα εθνικά θέματα του Ελληνισμού οργάνωσαν εράνους, πορείες και διαδηλώσεις, ακόμη και όταν αυτές στρέφονταν εναντίον της αυστραλιανής κυβέρνησης. Παράλληλα, ωστόσο, οι ελληνικές κοινότητες και η Ορθόδοξη Εκκλησία συμμετείχαν και σε εκδηλώσεις ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος, με εράνους και δωρεές υπέρ αυστραλιανών κοινωφελών ιδρυμάτων, απόρων και ανέργων πολιτών και θύματα φυσικών καταστροφών. Η ομογένεια, επίσης, συμμετείχε σε εκδηλώσεις συμπαραστάσης και αφοσίωσης προς την Αυστραλία, με τη συμμετοχή χιλιάδων στρατιωτών στα μέτωπα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ωστόσο δεν έλειψαν και οι αντιθέσεις των Ελλήνων με το επίσημο κράτος, προπάτων σε ζητήματα που αφορούσαν στα δίκαια του Ελληνισμού. Οι κοινότητες προσπάθησαν να δείξουν την ορθότητα των θέσεών τους με συγκεντρώσεις διαφώτισης, εράνους, θεατρικά έργα, μουσικούς αγώνες και μαθητικούς διαγωνισμούς. Τελικά, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αντιδράσεις και οι πιέσεις της ομογένειας έπεισαν τις κυβερνήσεις της χώρας να πάρουν ευνοϊκές, για την Ελλάδα και τους Έλληνες, θέσεις. Το Μακεδονικό Ζήτημα και η τουρκική εισβολή στην Κύπρο ήταν τα δύο εθνικά θέματα που υπηρέτησε με πάθος ο αυστραλιώτης Ελληνισμός. Από το 1969, εξάλλου, είχε αρχίσει το ελληνικό στοιχείο της χώρας να διεκδικεί καλύτερες συνθήκες σε θέματα κοινωνικής πρόνοιας και διατήρησης της πολιτιστικής του ταυτότητας. Σε στενή συνεργασία με τις μεγάλες, αριθμητικά, εθνοτικές ομάδες των Ιταλών και των Γερμανών, κατόρθωσε να εξασφαλίσει το δικαίωμα μεταφοράς των συντάξεων στην Ελλάδα (1972), να έχει λόγο και να εισηγείται στην κυβέρνηση απόψεις σε θέματα ανεργίας (1969), να πιέζει συστηματικά την πολιτεία σε θέματα μεταναστευτικής πολιτικής (1983-1985) κ.λπ.

Μετά το 1960 Έλληνες με έντονη πολιτική συνείδηση εντάχθηκαν σε αυστραλιανές τοπικές κομματικές οργανώσεις και αποτέλεσαν τα ελληνόφωνα τμήματά τους. Από το 1984 η συμμετοχή των Ελλήνων στα συνέδρια των κομμάτων, όπου χαράσσονταν τα προγράμματα και η πολιτική τους, ήταν εμφανής. Την ίδια εποχή μέλη της ομογένειας άρχισαν να εκλέγονται υπουργοί και βουλευτές, γερουσιαστές και δήμαρχοι, σύμβουλοι της τοπικής αυτοδιοίκησης και διευθυντές πρωθυπουργικών γραφείων. Το 2005 οι εκλεγμένοι πολιτικοί ελληνικής καταγωγής ήταν 28, ενώ πλέον των 120 ήταν δήμαρχοι και δημαρχιακοί σύμβουλοι. Οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Κύπρου σε πολλές περιπτώσεις ζήτησαν και πρόθυμα έλαβαν την έμπρακτη βοήθεια βουλευτών ελληνικής καταγωγής της Αυστραλίας, προκειμένου να ασκήσουν αποτελεσματικότερη εξωτερική πολιτική στο χειρισμό εθνικών θεμάτων.

Πολιτιστικές δραστηριότητες και αθλητισμός

Με τον τερματισμό της μετανάστευσης, το 1975, το μέλλον της ελληνικής γλώσσας στην Αυστραλία θα πρέπει να αξιολογηθεί επίσης με γνώμονα τη θεσμική διάρθρωση και οργάνωση της ελληνικής παροικίας, τους περιορισμούς και τις δυνατότητες της ομογένειας να αξιοποιήσει λειτουργικά τις οικονομικές και επαγγελματικές ευκαιρίες που γεννά η διγλωσ-

οία, και την ικανότητα της ομογένειας να σπάσει τα περιορισμένα δικά της σύνορα και να προωθήσει την ελληνική γλώσσα στην ευρύτερη αυστραλιανή κοινωνία. Η κύρια γλωσσική (κοινωνικοοικονομική) επικράτεια, όπου χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα στην Αυστραλία παραμένει το οικογενειακό περιβάλλον και λειτουργεί ως οικόλεκτος, ως όργανο επικοινωνίας μεταξύ των ελλαδογεννημένων, καθώς επίσης και σε πολιτιστικές και κοινοτικές εκδηλώσεις. Το 2005 η ελληνική και οι διάλεκτοί της (κυρίως ποντιακή και κυπριακές) χρησιμοποιούνταν ως γλώσσα θεάτρου, μουσικών συνθέσεων, όπερας και άλλων δημιουργιών, για παράδειγμα, δισκογραφιών. Η ελληνική χρησιμοποιούνταν επίσης ως γλώσσα της Ελληνικής Εκκλησίας (Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή, Παλαισημερολογίτες, Αυτοκέφαλη Εκκλησία, Ευαγγελικοί, Χιλιαστές κ.ά.), ως γλώσσα στους χώρους του Τύπου και λοιπών μέσων ευρείας ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης και της τηλεόρασης, του τουρισμού, του εμπορίου, των γηροκομείων, των παιδικών σταθμών, των προσχολικών κέντρων εκπαίδευσης, των ημερήσιων ελληνικών σχολείων, των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων, και λιγότερο ως γλώσσα κέντρων υγείας, κοινωνικής πρόνοιας και λοιπών κέντρων κοινωνικών υπηρεσιών.

Οι πρώτοι Έλληνες της Αυστραλίας από πολύ νωρίς πανηγύρισαν με ενθουσιασμό τις νίκες της Ελλάδας στους Βαλκανικούς Πολέμους και την απελευθέρωση της Ελλάδας το 1945, καθιερώνοντας την *Ημέρα της Ελλάδας* (Greek Day) με παρελάσεις και εκδηλώσεις στις οποίες συμμετείχαν και οι Αυστραλοί. Στις εορταστικές αυτές εκδηλώσεις, εκτός από τις παρελάσεις και τις ομιλίες, διενεργούνταν έρανοι υπέρ της Ελλάδας και καλλιεργούνταν σχέσεις εκτίμησης με τους Αυστραλούς. Από το 1952 οι Έλληνες γιορτάζουν με μεγάλη λαμπρότητα την Ημέρα της Εθνικής Ανεξαρτησίας, με δημόσιες παρελάσεις και σχολικές εκδηλώσεις, στις οποίες, μετά το 1974, προστέθηκαν πολιτιστικές εκδηλώσεις, αλλά και μουσικοί και θεατρικοί αγώνες. Ιδιαίτερες πολιτιστικές γιορτές, με πανελλήνια συμμετοχή, υπήρξαν το Πολιτιστικό Φεστιβάλ *Δημήτρια* της Παμμακεδονικής, οι εκδηλώσεις μνήμης της Μάχης της Κρήτης και οι εκδηλώσεις μνήμης της Γενοκτονίας των Ποντίων. Αξιόλογοι, από την άποψη της μαζικής συμμετοχής, παραμένουν οι εορτασμοί των Θεοφανείων, τα Φεστιβάλ *Αντίποδες* της Μελβούρνης, *Ελληνικό Φεστιβάλ* του Σίδνεϊ και *Οδύσσειας* της Αδελαΐδας, αλλά και τοπικές παραδοσιακές εορτές λατρείας, όπως η *Γιορτή του Ταύρου* από τους Μυτιληνιούς, της *Φασουλάδας* από τους Φλωριναίους, της *Σαρδέλας* από τους Χαλκιδικιώτες, του *Μελιού* από τους Επτανήσιους, του *Κρασιού* από τους Κύπριους, της *Ντομάτας* από τους Μακεδόνες κ.λπ.

Στην προπολεμική περίοδο οι Έλληνες περιορίστηκαν σε τοπικές αθλητικές δραστηριότητες. Πολλοί εντάχθηκαν σε αυστραλιανά αθλητικά σωματεία, όπου επιδόθηκαν σε αθλήματα της εποχής, με αποτέλεσμα να γίνουν περισσότερο κοινωνικά αποδεκτοί. Αρκετοί διέπρεψαν σε ιστιοπλοϊκές και ναυτιλιακές λέσχες, άλλοι ως παίκτες του ράγκμπι, του κρίκετ και του πόλο. Λειτουργήσαν, όμως, και ελληνικά ποδοσφαιρικά σωματεία στις πρωτεύουσες των Πολιτειών, στα οποία οι ιδρυτές τους έδωσαν αρχαία ελληνικά ονόματα (*Αθηνά*, *Απόλλων*, *Ολυμπιακός*, *Πανελλήνιος*), εξαιτίας της μεγάλης δημοτικότητας των κλασικών σπουδών, καθώς επίσης και γυναικείες αθλητικές ομάδες δικτυόσφαιρας (net ball).

Στη μεταπολεμική περίοδο, με την άφιξη εκατοντάδων χιλιάδων νέων μεταναστών, η έμφαση δόθηκε στις αθλητικές δραστηριότητες που έφεραν μαζί τους οι νεήλυδες, με κυριότερη το ποδόσφαιρο. Λειτουργήσαν μεγάλα ελληνικά ποδοσφαιρικά σωματεία, των οποίων οι αντιπρόσωποι έλεγξαν κυριολεκτικά τη διοίκηση του Εθνικού Πρωταθλήματος της χώρας. Στη διάρκεια των τελευταίων 25 χρόνων του 20ού αιώνα, 5 από τα 12 σωματεία του Εθνικού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου της Αυστραλίας ήταν ελληνικά.



Τύπος και ΜΜΕ

Παρά τους περιορισμούς και την αντιμεταναστευτική νοοτροπία, που καλλιεργήθηκε στην Αυστραλία ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1880-1935, μεγάλος ήταν ο αριθμός των ελληνόγλωσσων εφημερίδων που εκδόθηκαν στη χώρα, με προεξάρχουσα την πόλη της Μελβούρνης. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιοποιεί αυτή η έρευνα, από το 1913, οπότε και τυπώθηκε η πρώτη ελληνόγλωσσα εφημερίδα, εκδόθηκαν συνολικά 204 εφημερίδες και περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας σε όλες τις πρωτεύουσες των Πολιτειών, αλλά και σε αρκετές κωμοπόλεις της επαρχίας.

Ανάλογα με το εύρος και τον τύπο του αναγνωστικού κοινού, δύο υπήρξαν οι κυριότερες κατηγορίες των εφημερίδων που κυκλοφόρησαν: (α) τα έντυπα ειδικής αναφοράς, με εθνοτοπικό ή εξειδικευμένο χαρακτήρα και περιορισμένη κυκλοφορία, και (β) τα έντυπα γενικής και πανελλήνιας αναφοράς με εμπορικά, κυρίως, κίνητρα. Κύρια χαρακτηριστικά του ελληνόγλωσσου Τύπου ήταν η βραχυβιότητα των εντύπων και ο πλουραλισμός τους. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου (1949-2001), η ένταση στις σχέσεις των οργανισμών του Ελληνισμού της Αυστραλίας και η οξύτητα της ιδεολογικής σύγκρουσης είχαν ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν δεκάδες εφημερίδες και περιοδικά με εφήμερη διάρκεια. Ο αριθμός τους, η ποιότητα και η διάρκεια κυκλοφορίας των εντύπων ήταν συνάρτηση του μεγέθους της έντασης, των οικονομικών δυνατοτήτων των εκδοτών και των σκοπιμοτήτων που υπηρετούσαν. Ως προς το χαρακτήρα, εμφανίστηκαν έγκριτες εφημερίδες, αλλά και έντυπα μειωμένου κύρους, με ποικίλο περιεχόμενο πολιτικό, εκκλησιαστικό, κοινοτικό, κοινωνικοοικονομικό, πολιτιστικό, συντεχνιακό και αθλητικό. Η ύπαρξη ισχυρής βάσης αναγνωστών του ελληνόγλωσσου Τύπου (το 2005 ο αριθμός των Ελληνοαυστραλών που γνώριζαν και χρησιμοποιούσαν την ελληνική στην Αυστραλία ανερχόταν περίπου σε 300.000 άτομα) είχε ως αποτέλεσμα να διατηρείται υψηλός ο βαθμός της αποδεκτικότητας του ελληνόγλωσσου Τύπου και να υπάρχει λειτουργικότητα. Την περίοδο 1949-2005 κυκλοφόρησαν εφημερίδες με περιεχόμενο πολιτικό, εκκλησιαστικό, κοινοτικό, κοινωνικοοικονομικό, πολιτιστικό, συντεχνιακό και αθλητικό. Οι περισσότερες εκδόσεις πραγματοποιήθηκαν στη Μελβούρνη, που παραμένει κέντρο του αυστραλιώτη Ελληνισμού. Ο ελληνόγλωσσος Τύπος βοήθησε (α) στην εδραίωση του Ελληνισμού στην Αυστραλία, (β) στις σχέσεις του με τα δύο εθνικά κέντρα του Ελληνισμού, Αθήνα και Λευκωσία και την Καμπέρα (διακρατικός ρόλος), (γ) στη διατήρηση και ανάπτυξη της ελληνικής γλώσσας και παιδείας (εθνογλωσσικός ρόλος), και (δ) στις σχέσεις του με το ευρύτερο δημοσιογραφικό καθεστώς της χώρας (ιστορικός ρόλος).

Κατά τα τελευταία δέκα χρόνια κυκλοφόρησαν οι πλέον επιτυχημένες εφημερίδες των Ελλήνων της Αυστραλίας. Στη Μελβούρνη το συγκρότημα Ethnic Publications, του Χιώτη Δ. Γκόγκου, διατηρεί το μεγαλύτερο ποσοστό της διαφημιστικής αγοράς με τις εφημερίδες του *Νέος Κόσμος* (1957) και *Νέα Ελλάδα* (1972), στο Σίδνεϊ το συγκρότημα Foreign Language Publications, του Λάκωνα Θεόδωρου Σκάλκου, κυριαρχεί στην τυπογραφική αγορά και εκδίδει τον *Πανελλήνιο (Ελληνικό) Κήρυκα* (1926) και τη *Νέα Πατρίδα* (1968), ενώ, τέλος, πάλι στη Μελβούρνη, το Media Press, του ηπειρώτη επιχειρηματία Σπύρου Σταμούλη, εκδίδει την εφημερίδα *Τα Νέα* (1994).

Το 1951 άρχισε η εκπομπή του πρώτου ελληνόφωνου ραδιοφωνικού προγράμματος στην κωμόπολη Wangaratta, 200 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Μελβούρνης. Έκτοτε λειτούργησαν διάφορα ελληνόφωνα προγράμματα, συνήθως διάρκειας 60 λεπτών, σε αυστραλιανούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Το 1975 η Κοινοπολιτειακή Κυβέρνηση ίδρυσε

τον Πολυεθνικό Κρατικό Σταθμό Ραδιοφωνίας (2ΕΑ στο Σίδνεϊ και 3ΕΑ στη Μελβούρνη) και Τηλεόρασης (SBS), προσφέροντας ελληνόγλωσσα προγράμματα και προβάλλοντας ελληνικές ταινίες. Από το 1982 άρχισαν να λειτουργούν ελληνόφωνα ραδιοφωνικά προγράμματα σε όλες τις πρωτεύουσες των Πολιτειών. Στη δεκαετία 1984-1994 λειτούργησαν ελληνόγλωσσοι ραδιοφωνικοί σταθμοί περιορισμένης εμβέλειας. Το 1994 ο επιχειρηματίας Σπύρος Σταμούλης ίδρυσε τον πρώτο ραδιοφωνικό σταθμό επί 24ώρου βάσεως στη Μελβούρνη, τον 3ΧΥ. Το 2005 λειτουργούσαν τρεις ραδιοφωνικοί σταθμοί, δύο στη Μελβούρνη, ένας στο Σίδνεϊ και ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα διάρκειας τριών ωρών, με τίτλο TV-Hellas.

Καλές Τέχνες και εκδοτική δραστηριότητα

Από την εποχή που εμφανίστηκε ο πρώτος θεατρικός όμιλος (1916) στο Σίδνεϊ, περισσότεροι από 40 θεατρικοί θίασοι λειτούργησαν στην Αυστραλία. Το 1919 ιδρύθηκε η Ελληνική Εταιρεία Φίλων του Δράματος στη Νέα Νότια Ουαλία, που ανέπτυξε πλούσια καλλιτεχνική και ανθρωπιστική δράση. Το 1924 ανέβηκε το πρώτο θεατρικό έργο του αυστραλιώτη Ελληνισμού, γραμμένο από τον μελβουρνιώτη γιατρό Κωνσταντίνο Κυριαζόπουλο με τίτλο *Ο Αδιάκριτος Μουσαφίρης*. Το 1936 ο Γιώργος Παϊζης ίδρυσε τον Ελληνικό Θεατρικό Όμιλο Αυστραλίας, με δική του ορχήστρα που διηύθυνε ο Όμηρος Παλμίστρας. Ακολούθησε η ίδρυση θεατρικών θιάσων σε όλες τις πρωτεύουσες των Πολιτειών, με κύριο στόχο τον εκπορισμό εισοδημάτων για αλτρουιστικούς στόχους. Στα δημιουργικά χρόνια της ελληνικής εγκατάστασης (1970-1995), η Μελβούρνη αναδείχθηκε σε πολιτιστικό κέντρο του Ελληνισμού της Αυστραλίας, με τη λειτουργία θεατρικών θιάσων και επαγγελματικών θεατρικών σχολών, από τις οποίες αποφοίτησαν δεκάδες ηθοποιοί. Αρκετοί έλληνες καλλιτέχνες μπήκαν και διακρίθηκαν στο αυστραλιανό θέατρο και τον κινηματογράφο, ως ηθοποιοί, σκηνοθέτες, παραγωγοί, ενδυματολόγοι και χορογράφοι.

Η δημιουργικότητα του Ελληνισμού της Αυστραλίας στον εικαστικό και μουσικό χώρο ξεκινά από την προπολεμική περίοδο, με την εμφάνιση καταξιωμένων ζωγράφων και σκιτσογράφων με παναυστραλιανό κύρος. Στην περίοδο 1975-2005 πάνω από 200 ελληνοαυστραλοί καλλιτέχνες έδρασαν ως ζωγράφοι, γλύπτες, σχεδιαστές και δημιουργικοί αρχιτέκτονες. Η μουσική παρουσία των ελληνοαυστραλών συνθετών, μουσικών, στιχουργών και διευθυντών ορχήστρας χαρακτηρίζεται από την έντονη αγωνία τους να μπολιάσουν την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά (αρχαία, βυζαντινή και δημοτική), με τα νέα αυστραλιανά δεδομένα και τους ιθαγενείς. Οι περισσότεροι έχουν συνθέσει έργα για το θέατρο και τον κινηματογράφο, ορισμένοι για όπερα, ενώ αρκετοί διέπρεψαν στην κλασική και μεταμοντέρνα μουσική.

Από το 1916 που εκδόθηκε το πρώτο ελληνοαυστραλιανό βιβλίο από τον Ιωάννη Δ. Κόμηνο, πάνω από 370 βιβλία τυπώθηκαν και κυκλοφόρησαν στην Αυστραλία από σχεδόν 140 έλληνες συγγραφείς. Τα περισσότερα εκδόθηκαν στην ελληνική γλώσσα από τυπογραφεία, εφημερίδες, εκδοτικούς οίκους και πανεπιστημιακά κέντρα της Μελβούρνης και του Σίδνεϊ, καλύπτοντας θέματα που είχαν σχέση με τη λογοτεχνία, το θέατρο και την ιστορία. Μετά το 1970 σημειώθηκε ιδιαίτερη πρόοδος στην έκδοση λογοτεχνικών έργων, με την καθιέρωση κυβερνητικών χορηγιών και την κοινωνική καταξίωση των λογοτεχνών. Μετά το 1980, με την ίδρυση πανεπιστημιακών εδρών και κέντρων ελληνικών σπουδών (στο Σίδνεϊ, τη Μελβούρνη, την Αδελαΐδα κ.α.), εκδόθηκαν αξιόλογα μυθιστορήματα και ποιητικές συλλογές, ενώ αυξήθηκε και η παραγωγή θεατρικών έργων.



280

2. ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ

Αναστάσιος Μ. Τάμης

Ο σχηματισμός της παροικίας

Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πηγές, ο πρώτος έλληνας έποικος της Νέας Ζηλανδίας ήταν ο Ιθακήσιος Νικόλαος Μάντζαρης, που εγκαταστάθηκε στο Ουέλιγγκτον το 1840. Ακολούθησε αλυσιδωτή μετανάστευση μερικών δεκάδων νησιωτών, κυρίως από τα Επτάνησα και την Κρήτη. Μετά το 1924 άρχισαν να καταφτάνουν περισσότεροι, αλλά πάντοτε σε σχετικά χαμηλούς αριθμούς, αφού η πλειονότητα προτιμούσε την Αυστραλία. Εξάλλου, ως το 1952 οι Έλληνες της Νέας Ζηλανδίας δυσκολεύονταν να βρουν εργασία στα αστικά κέντρα: οι λιγοστές θέσεις εργασίας στα εργοστάσια και τα καταστήματα αποτελούσαν προνόμιο των βρετανών υπηκόων. Η μισοξενία και η καχυποψία προκαλούσε σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα στους πρωτοπόρους, που αποκομμένοι στην ύπαιθρο προσπαθούσαν να επιβιώσουν ασκώντας επαγγέλματα ανεπιθύμητα στους ντόπιους.

Μετά το 1952 άρχισε να καταφτάνει στη Νέα Ζηλανδία μεγαλύτερο ρεύμα ελλήνων μεταναστών, στο οποίο υπερίσχυαν οι προερχόμενοι από τη Ρουμανία. Αυτοί, τελικά, μετά την εγκατάστασή τους στο Ουέλιγγκτον, αναβάθμισαν την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των ομογενών, και –κυρίως μέσω του Συλλόγου τους, *Απόλλων*– το πνευματικό τους επίπεδο. Πάντως, ένα μέρος των Ελλήνων της Ρουμανίας σύναψαν γάμους με Ρουμάνους και Ρουμάνες, με αποτέλεσμα τα παιδιά τους να αποσχιστούν αργότερα (1971), ιδρύοντας τη Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία της Αγίας Μαρίας. Παρόλα αυτά, διατήρησαν πάντα αγαστές και λειτουργικές σχέσεις και με τη μητρόπολη και με την ελληνική κοινότητα.

Οι περίπου 1.700 έλληνες μετανάστες, που εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ζηλανδία στην 30ετία 1945-1975, ήταν κυρίως αγρότες και ανειδίκευτοι εργάτες από τη Μακεδονία και την Πελοπόννησο. Με την άφιξη των 1.500 Ελλήνων από τη Ρουμανία και την Αίγυπτο –στην πλειονότητά τους εγγράμματων, τεχνιτών και επιστημόνων– ακολούθησε έντονη κοινωνική και οικονομική ανέλιξη του ελληνικού στοιχείου. Ωστόσο η εγκατάσταση των Ελλήνων αυτών, πέρα από τις ευεργετικές της συνέπειες, προκάλεσε και διχοστασία, επειδή ορισμένοι ομογενείς, παρακινούμενοι από έναν παράλογο εθνοτοπικό σοβινισμό, απέκλεισαν τους Ελληνορουμάνους από την ιδρυμένη από το 1923 Πανελλήνια Ένωση. Το γεγονός αυτό τους ώθησε να ιδρύσουν το δικό τους σύλλογο, τον προαναφερθέντα Απόλλωνα (1952).

Το 1961 η Κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας, σε πλήρη συμφωνία με την αυστραλιανή πολιτική, ενέκρινε πρόγραμμα για την άφιξη ανύπαντρων Ελληνίδων, προκειμένου να συμβάλει στα κοινωνικά προβλήματα που προκαλούσε η σχεδόν αποκλειστικά ανδροκρατική μετανάστευση των Ελλήνων. Στα επόμενα δύο χρόνια 268 κορίτσια εγκαταστάθηκαν στη χώρα, για να εργαστούν ως βοηθοί και καθαρίστριες σε νοσοκομεία και ξενοδοχεία. Πολλές παντρεύτηκαν λίγες μόνο μέρες μετά την άφιξή τους, ορισμένες έπεσαν θύματα εκμετάλλευσης.

Το 2005 ο αριθμός των Ελλήνων δεν ξεπερνούσε τους 4.500, με κύριο πληθυσμιακό κέντρο την πρωτεύουσα Wellington, που αποτελούσε και έδρα του μητροπολίτη. Η μείωση του αριθμού των Ελλήνων από τους περίπου 7.000 του 1986 οφείλεται εν πολλοίς στη μετακίνηση των νέων προς την Αυστραλία και την παλιννόστηση των ηλικιωμένων. Το

2002 το ποσοστό των διεθνικών γάμων, σύμφωνα με τα αρχεία της μητρόπολης, ανερχόταν στο 59% και το ποσοστό των παιδιών σχολικής ηλικίας, που απέχουν από τα ελληνόγλωσσα προγράμματα, σε 46%.

Κοινοτική οργάνωση - Εκκλησία

Μέχρι το 1930, που εμφανίστηκε στο Ουέλιγγκτον ο μικρασιάτης αρχιμανδρίτης Γερμανός Ηλιού, οι Έλληνες και οι αλλογενείς ομόδοξοι παρέμεναν απούμενοι. Πρόνοια για τις πνευματικές τους ανάγκες είχε προσφέρει μόνο η Αγγλικανική Εκκλησία. Το 1932 και το 1937 πέρασε από το Ουέλιγγκτον ο δεύτερος μητροπολίτης των ορθοδόξων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας Τιμόθεος Ευαγγελινίδης (1932-1947).

Το 1923 οι ογδόντα και πλέον έλληνες πρωτοπόροι οργάνωσαν στο Wellington την Πανελλήνιον Ένωσιν ως φορέα αλληλοβοήθειας. Η Πανελλήνιος Ένωσις έκανε φιλότιμες προσπάθειες να ιδρύσει σχολείο και να υπηρετήσει τις πνευματικές ανάγκες των μελών της, χωρίς όμως μεγάλη επιτυχία. Η πρώτη ελληνική κοινότητα ιδρύθηκε μόλις το 1945. Στη συνέχεια ο μητροπολίτης διόρισε εκεί, ως εφημέριο, τον αρχιμανδρίτη Χρυσόστομο Βογιατζόγλου. Είχε προηγηθεί (1938) η δωρεά οικοπέδου για την ανέγερση ναού από το ζεύγος Ιωάννη και Ευθυμίας Καθιστιδη. Το 1948 η Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Νέας Ζηλανδίας του Ουέλιγγκτον αναγνωρίστηκε νομικά από την κυβέρνηση. Έναν χρόνο πρωτότερα, τον Απρίλιο του 1947, ο αποχωρών μητροπολίτης Τιμόθεος εγκαινίασε τον αυτοσχέδιο ναό-παράπηγμα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στο ιδιόκτητο οικόπεδο της κοινότητας, πριν αναγερθεί εκεί περικαλλής ναός, το Νοέμβριο του 1971. Στις 8 Ιανουαρίου 1970, ως συνέπεια της εκκλησιαστικής διένεξης που ταλάνιζε την Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας, ιδρύθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο η μητρόπολη Νέας Ζηλανδίας και Εξαρχία Άπω Ανατολής, με πρώτο προκαθήμενό της τον επίσκοπο Ναζιανζού, Διονύσιο Ψιάχα. Τον διαδέχτηκε το 2003 ο χαρισματικός ιεράρχης Ιωσήφ Χαρκιολάκης.

Το 2005 λειτουργούσαν ελληνικές κοινότητες και σύλλογοι, εκτός από το Wellington, στις πόλεις Christchurch, Palmerston North, Hutt Valley, Auckland, Wanganthi και New Plymouth. Η κοινότητα του Ουέλιγγκτον απαρτιζόταν από 450 εγγεγραμμένα μέλη, με σημαντική αντιπροσώπευση της δεύτερης και τρίτης γενιάς και γυναικών. Η ελληνική κυπριακή κοινότητα, που ιδρύθηκε στις 9 Μαΐου 1948 στο Ουέλιγγκτον, αντιπροσώπευε συνολικά 195 οικογένειες Ελληνοκυπρίων. Στο Ουέλιγγκτον λειτουργούσαν επίσης η Επιτροπή της Αγίας Ελένης, ο Πολιτιστικός Αθλητικός Σύλλογος *Ο Ολυμπιακός* (από νέους κυρίως τρίτης γενιάς), ο Σύλλογος Αιτωλοακαρνανών, η Μυτιληνιακή Αδελφότητα, η Ένωση Κυριών Νέας Ζηλανδίας, η Ένωση Νεολαίας, ο Σύλλογος Ελλήνων Αποστράτων, η Αδελφότητα των Κρητών, η Κοινότητα Κυπρίων, η Αδελφότητα Ιθακησίων *Οδυσσέας*. Από τους μακροβιότερους οργανωμένους φορείς, με πλούσια κοινωνική, πολιτιστική και εθνική δράση, παραμένει ο Πανελλήνιος Σύλλογος, που διατηρεί επιβλητικότατο πολυώροφο κτίριο στην καρδιά του Ουέλιγγκτον, και η Παμμακεδονική Αδελφότητα Νέας Ζηλανδίας. Ο Πολιτιστικός Σύλλογος *Απόλλων*, που ιδρύθηκε το 1952 από Ελληνορουμάνους, διατηρεί επίσης επιβλητικότατο κτίριο στο κέντρο της πρωτεύουσας. Ο Πανελλήνιος Σύλλογος των ΑΧΕΠΑΝΣ διατηρεί δύο “στοές”, μία για τους άνδρες και μία για τις γυναίκες (“Πηνελόπες”). Το Ελληνικό Κογκρέσο ιδρύθηκε ως ομάδα πολιτικής πίεσης για θέματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των μεταναστών και τα εθνικά ζητήματα. Οι περισσότεροι συλλογικοί φορείς του οργανωμένου Ελληνισμού της Νέας Ζηλανδίας ιδρυ-

σαν κατά καιρούς οργανισμούς νεολαίας, με εφήμερη, όμως, διάρκεια. Εφήμερη λειτουργία είχαν και άλλα συλλογικά όργανα των Ελλήνων, με ισχνό αριθμό μελών γεγονός που δεν επέτρεψε την αναγνώρισή τους από τις αρχές της Νέας Ζηλανδίας.

Η ελληνική κοινότητα του Christchurch, που ιδρύθηκε το 1961 ως η μόνη ελληνική ορθόδοξη κοινότητα του Νότιου Νησιού της Νέας Ζηλανδίας, λειτούργησε αμέσως ελληνόγλωσσο πρόγραμμα, και δέκα χρόνια αργότερα (23 Νοεμβρίου 1973) εγκαινίασε τον ορθόδοξο ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Η κοινότητα του Hutt Valley ιδρύθηκε το 1971 και τέσσερα χρόνια αργότερα ανήγειρε το ναό του Αγίου Νεκταρίου. Η κοινότητα του Palmerston North ιδρύθηκε το 1968 και τα 30 μέλη της ίδρυσαν εκεί το ναό του Αγίου Ιωάννου, χωρίς να μπορέσουν να συνεχίσουν τη λειτουργία των ελληνόγλωσσων προγραμμάτων τους. Τοπική ελληνική κοινότητα ιδρύθηκε και στην πολυπληθέστερη πόλη της Νέας Ζηλανδίας, το Auckland το 1967, και το 1970 άρχισαν εκεί ελληνόγλωσσα μαθήματα για τις 135 οικογένειες των Ελλήνων, από τις οποίες όμως το 85% έχει συνάψει διεθνικούς γάμους. Στο New Plymouth λειτουργεί Ελληνική Λέσχη, ενώ στο νοτιότατο άκρο του Νότιου Νησιού, στην πανεπιστημιούπολη Dunedin, λειτουργεί από το 1957 Σύλλογος Ελλήνων Παλαιών Πολεμιστών (Greek Ex-Servicemen's Association). Το 2003 μικρές ομάδες Ελλήνων διέμεναν στις πόλεις Napier και στην ευρύτερη περιοχή του Hastings (30 άτομα), στο Hamilton (6 άτομα), στο Masterton, όπου, το 1980, ο έλληνας επιχειρηματίας Γεώργιος Παντελής ανήγειρε εκεί, με τη βοήθεια 9 άλλων εποίκων της περιοχής το ναό της Μεταμόρφωσης.

Κοινωνική κατάσταση. Σχέσεις με το εθνικό κέντρο

Με τον τερματισμό της νοτιοευρωπαϊκής μετανάστευσης (1974) και την αθρόα έξοδο των ελλαδογεννημένων εποίκων, οι εναπομείναντες παλιοί μετανάστες στη Νέα Ζηλανδία παραμένουν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία (92%), εκτός εργασιακής δύναμης, λαμβάνοντας συντάξεις και επιδόματα. Επίσης μικρό είναι το ποσοστό των Ελλήνων της δεύτερης και τρίτης γενιάς που παραμένουν άνεργοι (4%). Η έλλειψη ελληνοεοζηλανδικής διακρατικής συμφωνίας για τη μεταφορά των συντάξεων δεν επιτρέπει την παραμονή των Ελληνοεοζηλανδών στην Ελλάδα για διάστημα πέραν του εξαμήνου, ενώ σε όσους λαμβάνουν επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας και αναπηρίας δεν τους επιτρέπεται καν η έξοδος από τη χώρα.

Οι Έλληνες της Νέας Ζηλανδίας αρχικά εργάστηκαν ως βιομηχανικοί εργάτες και τεχνίτες. Μετά το 1960 η πλειονότητα στράφηκε στην προσφορά υπηρεσιών (καφενεία, εστιατόρια, φροντάδικα και παντοπωλεία). Αρκετοί εργάζονται ως μικροεπιχειρηματίες στη διανομή τροφίμων, την αλιεία και τα οστρακοειδή, σε μικρά αναπτυξιακά έργα, κατασκευές και οικοδομές, στη βιομηχανία αλιείας και την εξόρυξη μεταλλευμάτων, κυρίως σιδήρου, στις κατασκευές και τις αγορές ακινήτων. Μερικοί πρόσφεραν υπηρεσίες στην ομογένεια χρηματοδοτώντας τη λειτουργία σχολείων και την ανέγερση ορθόδοξων ναών. Η γεωγραφική απόσταση της Νέας Ζηλανδίας από την Ελλάδα και οι περιορισμένες διακρατικές εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών δεν ενθαρρύνουν τις επενδύσεις στη μακρινή πατρίδα. Πάντως μικρός αριθμός Ελλήνων, κυρίως αυτοί με προοπτική μόνιμης παλιννόστησης, επενδύουν στην Ελλάδα, ιδιαίτερα σε κτήματα και κατασκευές.

Οι σχέσεις της ομογένειας με τις Αρχές και την πολιτική ηγεσία της χώρας φιλοξενίας υπήρξαν θετικές. Το 1905 πρώτος επί τιμή πρόξενος της Ελλάδας στη χώρα είχε διοριστεί ο γαμπρός του πρωθυπουργού Seddon, Joseph Frank Dyer ως το θάνατό του, το

1937. Το θεσμό έκτοτε υπηρέτησαν έξι πρόξενοι, ώσπου το 1984 διορίστηκε ο πρώτος διπλωμάτης καριέρας (Γεώργιος Τσώνης). Η Ελλάδα αναβάθμισε σε πρεσβεία την αντιπροσωπεία της το 1999. Στο διάστημα αυτό, τα εθνικά κέντρα της Ελλάδας και της Κύπρου τίμησαν τον νεοζηλανδικό Ελληνισμό με επισκέψεις πολιτικών, στρατιωτικών και προσωπικοτήτων της τέχνης και των γραμμάτων.

Η ομογένεια της Νέας Ζηλανδίας δεν διαθέτει ένα συλλογικό σώμα που να ασκεί πολιτική πίεση και να προωθεί δυναμικά τα αιτήματά της στην κεντρική κυβέρνηση, αν και οι Έλληνες, ιδιαίτερα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, είχαν δημιουργήσει αγαστές σχέσεις με τους Νεοζηλανδούς. Οι σχέσεις αυτές καλλιεργήθηκαν εντονότερα με την άφιξη στη Νέα Ζηλανδία των “νυμφών του Πολέμου”, των εκατοντάδων Ελληνίδων από την Ελλάδα και ιδιαίτερα από την Κρήτη, οι οποίες είχαν παντρευτεί νεοζηλανδούς στρατιώτες κατά τη διάρκεια της συμμετοχής των τελευταίων στο Ελληνικό Μέτωπο. Οι ελλείψεις που προκαλούν στον Ελληνισμό της Νέας Ζηλανδίας το ασύνεκτο των δομήσεων των οργανωμένων φορέων του, εξαιτίας της απόστασης και των ενδοκοινοτικών ερίδων, καλύπτονται μερικώς από τις στενές σχέσεις που δημιουργήθηκαν με την Ελλάδα και τις υπηρεσίες της και από τις συχνές επισκέψεις των ομογενών στις γενέτειρες.

Εκπαίδευση - Τύπος - Καλές Τέχνες

Η ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης στη Νέα Ζηλανδία αρχίζει με την εμφάνιση της Εκπαιδευτικής Ένωσης (Education Union), που ίδρυσε το 1937 ο Αντώνιος Τζανής, προσκαλώντας από την Αυστραλία την εκπαιδευτικό Λευκοθέα Αμπατζή (1938-1941). Έκτοτε, παρά τους δημογραφικούς περιορισμούς, ελληνόγλωσσα προγράμματα λειτουργήσαν ανελλιπώς στο Ουέλιγγτον, αλλά και σε άλλα αστικά κέντρα. Οι μικρές, λοιπόν, αριθμητικά παρκοικές των Ελλήνων της Νέας Ζηλανδίας εστίασαν την προσοχή τους σε θέματα ελληνομάθειας, αν και το 2003 η αποχή των παιδιών σχολικής ηλικίας από τα ελληνόγλωσσα προγράμματα ξεπέρασε, όπως αναφέρθηκε, το 40%. Στην πρωτεύουσα Ουέλιγγτον, όπου, άλλωστε, είναι μόνιμα εγκαταστημένο το 68% των Ελλήνων της χώρας, λειτουργεί ειδικό δίγλωσσο προσχολικό τμήμα στην ελληνική, τα έξοδα του οποίου καλύπτονται από την κυβέρνηση. Από το 1937 λειτουργεί επίσης εκεί το ελληνικό σχολείο της κοινότητας του Ουέλιγγτον με δασκάλους που διόριζε και εκμίσθωνε η παρκοικία και από το 1978 με τη συνδρομή του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας. Η κοινότητα διατηρούσε το 2005 τρεις σχολικές μονάδες: το απογευματινό σχολείο για τους σπουδαστές σχολικής ηλικίας (41 μαθητές), τα τμήματα ενηλίκων με 14 σπουδαστές και τα τμήματα προσχολικής ηλικίας (40 μαθητές), τα οποία και επιδοτούνταν από την κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας. Ωστόσο ο δείκτης συγκράτησης των ελληνόγλωσσων προγραμμάτων παραμένει ασθενής.

Το τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα αναδύθηκε στη Νέα Ζηλανδία η δεύτερη και τρίτη γενιά των Ελλήνων, κατακτώντας θέσεις επιρροής και αναβαθμίζοντας το γόητρο της ομογένειας. Αρκετοί διακρίθηκαν ως γιατροί, δικηγόροι, οικονομολόγοι, μηχανολόγοι και αρχιτέκτονες, άλλοι στις τέχνες και τα γράμματα. Πολιτιστική δράση σημειώθηκε ουσιαστικά μόνο μετά την άφιξη στη Νέα Ζηλανδία των Ελλήνων από τη Ρουμανία και την Αίγυπτο. Μέσα από τον πολιτιστικό και αθλητικό *Απόλλωνα* οι νεήλυδες ανέπτυξαν πλούσιο πολιτιστικό πρόγραμμα, που περιλάμβανε θεατρικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες.

Η πρώτη ελληνόγλωσση εφημερίδα που κυκλοφόρησε στη Νέα Ζηλανδία ήταν η σατιρική *Ελληνική Σάλπιγγα* (Hellenic Trumpet) του Ελληνορουμάνου Παναγιώτη Παπαφλωράτου. Ο εκδότης της, αμέσως μετά την άφιξή του (1951), είχε διοριστεί στο Κρατικό Τυπογραφείο, γεγονός που τον ώθησε με μικρά σχετικά έξοδα να προχωρήσει στην έκδοση της εφημερίδας του το Δεκέμβριο του 1952. Τον Οκτώβριο του 1982 ο Π. Μικελάτος αποφάσισε να εκδώσει το μηνιαίο *Ελληνικό Τύπο*, που συνέχιζε την έκδοσή του είκοσι χρόνια αργότερα σε άτακτα διαστήματα και ασυνεπές τεχνικό ύφος. Από το 1952 η ελληνική κοινότητα της Νέας Ζηλανδίας είχε αρχίσει την έκδοση ενημερωτικής εφημερίδας, άλλοτε ως *Κοινοτικών Δελτίων* και αργότερα ως *Κοινοτικά Νέα* και *Κοινοτικές Ειδήσεις*. Η έκδοση του δελτίου συνεχιζόταν περιοδικά ως και το 2003. Από το 1980 λειτουργεί, με ευθύνη της κοινότητας, κυριακάτικο ελληνόφωνο πρόγραμμα διάρκειας 30 λεπτών στο ραδιοσταθμό των Εθνικών Κοινοτήτων Access Radio, ενώ η μητρόπολη συνεχίζει να εκδίδει τον *Ορθόδοξον Λόγον*, που διανέμεται δωρεάν.

Το 1964 λειτούργησε ο Ελληνικός Καλλιτεχνικός Οργανισμός Νέων Νέας Ζηλανδίας (ΕΚΟΝ), με εφήμερη αλλά πλούσια θεατρική δραστηριότητα. Ο οργανισμός αυτός έδρασε ως τα τέλη του 20ού αιώνα. Με ιδιαίτερη λαμπρότητα και καθολική συμμετοχή γιορτάζεται τα τελευταία 20 χρόνια η *Ελληνική Εβδομάδα*, με την ευκαιρία των εορταστικών εκδηλώσεων της εθνικής εορτής, με θεατρικές παραστάσεις, λαϊκό γλέντι, εκθέσεις φωτογραφίας και εικαστικών τεχνών, επίδειξη μαγειρικής και μόδας και διαλέξεις.

Στις αρχές του 1986 κυκλοφόρησε η πρώτη δισκογραφική εργασία των Ελλήνων της Νέας Ζηλανδίας με τον τίτλο *Μύθος*. Η συλλογή έγινε αποδεκτή στο αγγλόφωνο κοινό, στην τοπική ραδιοφωνία και τηλεόραση, ενώ 2 από τα 10 τραγούδια της περιλήφθηκαν στο μουσικό πρόγραμμα των διεθνών αερογραμμών της *Air New Zealand*. Ακολούθησαν και άλλες ανάλογες εργασίες, καθώς και τηλεοπτικές σειρές με θέμα τον ελληνικό πολιτισμό.



ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΙΟΥΛΙΟΣ
1931
JULY
1931

ATLANTIS

25^c

MONTHLY ILLUSTRATED ATLANTIS



JIM LONDOS
Ο ΕΛΛΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΡΩΤΟΘΑΛΑΣΣΤΗΣ

1. ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

Ιωάννα Λαλιώτου

Η μετανάστευση στις ΗΠΑ

Η ιστορία της ελληνικής υπερπόντιας μετανάστευσης ξεκινά στο τέλος του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα και εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των μεταναστεύσεων από τη Νότια Ευρώπη, κυρίως προς τις ΗΠΑ και τον Καναδά, αλλά επίσης και προς τη Νότια Αμερική, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία. Η μετανάστευση προς τις ΗΠΑ ήταν ένα πολύπλοκο φαινόμενο, ιδιαίτερα όσον αφορά στα δημογραφικά του χαρακτηριστικά. Ο αριθμός των ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ δεν είναι σαφής, για λόγους που αφορούν κυρίως στον τρόπο καταγραφής τους στη χώρα υποδοχής. Τα αρχεία, πάντως, των αμερικανικών υπηρεσιών καταγράφουν τη χώρα προέλευσής τους. Στην περίπτωση των Ελλήνων υπάρχουν κάποιες ιδιαιτερότητες: Όσοι προέρχονταν από περιοχές, που κατά την περίοδο της μετανάστευσης δεν εντάσσονταν στο ελληνικό κράτος, δεν καταγράφονταν σε πολλές περιπτώσεις ως Έλληνες.

Το μεγαλύτερο μέρος των πρώτων μεταναστών προερχόταν από την Πελοπόννησο. Από αυτούς μεγάλο μέρος επέστρεψε στην Ελλάδα. Μελετητές αυτού του φαινομένου του επαναπατρισμού υπολογίζουν ότι περίπου το 61% όσων μετανάστευσαν, επέστρεψαν στην πατρίδα κατά την περίοδο 1908-1939, είτε για μόνιμη εγκατάσταση είτε για μικρό χρονικό διάστημα. Ο αριθμός των ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ αυξανόταν ως την περίοδο 1922-1924, οπότε η αλλαγή της μεταναστευτικής νομοθεσίας στη χώρα υποδοχής και η εισαγωγή του συστήματος των ποσοτώσεων μείωσε δραστικά τον αριθμό των εισερχομένων μέχρι και το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Στην απογραφή του 1930 καταγράφηκαν 200.000 Έλληνες στις ΗΠΑ (με βάση τη δήλωση μητρικής γλώσσας), ενώ άλλοι υπολογισμοί ανεβάζουν το μέγεθος της ελληνοαμερικανικής κοινότητας εκείνη την περίοδο στις 350.000 ψυχές.

Οι περισσότεροι μετανάστες εγκαταστάθηκαν στα αστικά κέντρα των πολιτειών που βρίσκονται στη βόρεια και κεντρική ακτή του Ατλαντικού, ενώ σημαντικό τμήμα των πρώτων μεταναστών κατευθύνθηκε προς τις μεσοδυτικές πολιτείες (κυρίως τη Γιούτα και το Κολοράντο) και στην Καλιφόρνια, όπου εργάστηκαν τόσο στα ορυχεία όσο και στα έργα κατασκευής του σιδηροδρομικού δικτύου. Σταδιακά, και παρά τις δυσκολίες που προκάλεσε η μεγάλη οικονομική ύφεση της δεκαετίας του 1930, το μεγαλύτερο μέρος στράφηκε προς επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η πλειονότητα των πρώτων μεταναστών ήταν βέβαια άντρες, αλλά ο αριθμός των μεταναστριών αυξανόταν σε όλη την περίοδο του Μεσοπολέμου, μια αύξηση που συνέβαλε ιδιαίτερα στη συγκρότηση ελληνικών κοινοτήτων και τη δημιουργία των συνθη-

κών για μόνιμη εγκατάσταση των Ελλήνων στις ΗΠΑ. Η αύξηση, μάλιστα, του αριθμού των γυναικών μεταναστριών κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα ήταν τέτοια, που οδήγησε την ελληνική πολιτεία στη θέσπιση σχετικής νομοθεσίας που απαγόρευε τη μετανάστευση γυναικών –και παιδιών– χωρίς τη συνοδεία ενός στενού συγγενούς, ανδρικού γένους.

Τα αίτια της ελληνικής υπερατλαντικής μετανάστευσης συνδέονται με την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας αγοράς εργατικού δυναμικού, που προσέλκυσε στις αρχές του 20ού αιώνα εκατομμύρια εργάτες και εργάτριες προς την αναπτυσσόμενη Δύση. Παράλληλα, οι οικονομικές κρίσεις στην Ελλάδα –με χαρακτηριστικό παράδειγμα την κρίση στην αγορά της σταφίδας στα τέλη του 19ου αιώνα– ώθησαν δεκάδες χιλιάδες Έλληνες προς τις ΗΠΑ. Η “Αμερική” έγινε σταδιακά ένας δυνατός πόλος έλξης για εργαζόμενους ανθρώπους, που ριψοκινδύνευαν να ξεκινήσουν μια καινούργια ζωή πέρα από τον Ατλαντικό. Οι αλυσιδωτές μετακινήσεις, η δράση των μεταναστευτικών πρακτορείων στις πόλεις και τα χωριά της ελληνικής υπαίθρου, η αλληλογραφία με μέλη της οικογένειας ή της ευρύτερης κοινότητας, που είχαν ήδη μεταναστεύσει, συγκρότησαν ισχυρά δίκτυα επικοινωνίας μεταξύ της πατρίδας και των τόπων της ξενιτιάς. Οι πληροφορίες, που διακινούνταν μέσω αυτού του δικτύου, ενθάρρυναν νέους μετανάστες και σταδιακά φιλοτέχνησαν την εικόνα της “Αμερικής” ως ενός μυθικού, σχεδόν, τόπου εύκολου πλουτισμού, προόδου και ευημερίας.

Η ζωή στις νέες πατρίδες

Η ζωή των Ελλήνων στις ΗΠΑ χαρακτηρίζεται από πολυμορφία, που συνδέεται με την ποικιλία των τόπων εγκατάστασης, των επαγγελματικών δραστηριοτήτων και του μετασχηματισμού των πολιτικών και οικονομικών συνθηκών στη χώρα υποδοχής. Στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα το κλίμα προς τους μετανάστες, και μάλιστα προς τους Νοτιοευρωπαίους, ήταν ιδιαίτερα δυσμενές. Η μετανάστευση ορίστηκε τότε ως πρόβλημα που συνόψιζε όλες τις μείζονες πτυχές του “κοινωνικού ζητήματος”, και αποτέλεσε έτσι μια πρόκληση για τους κοινωνικούς μεταρρυθμιστές και τους διαμορφωτές πολιτικής. Το κράτος και οι μεταρρυθμιστικοί φορείς διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στον ορισμό της μετανάστευσης ως κοινωνικού προβλήματος, με πρωταγωνιστές τους ίδιους τους μετανάστες. Οι πολέμοι της μετανάστευσης βασίζονταν συχνά σε φυλετικά επιχειρήματα, σύμφωνα με τα οποία η “νέα μετανάστευση” από τη Νότια Ευρώπη θα αλλοίωνε τα φυλετικά χαρακτηριστικά του αγγλοσαξονικού αμερικανικού έθνους, οδηγώντας, έτσι, σε μια ευρύτερη πτώση του πολιτικού και πολιτισμικού επιπέδου των ΗΠΑ. Οι συνήγοροι αυτής της άποψης επιθυμούσαν τον άμεσο περιορισμό ή και την απαγόρευση της μετανάστευσης των “κατώτερων” αυτών λαών. Η πολιτική τους επιρροή, μάλιστα, ήταν τόσο ισχυρή, ώστε σε μεγάλο βαθμό η κινητοποίησή τους οδήγησε στη θέσπιση του Νόμου για τον Περιορισμό της Μετανάστευσης, το 1924. Ο νόμος αυτός στόχευε στον περιορισμό της μετανάστευσης, επιβάλλοντας ένα σύστημα εθνικών ποσοστώσεων που καθόριζε τον αριθμό των νέων αφίξεων μεταναστών στις Ηνωμένες Πολιτείες. Με το νόμο αυτόν ουσιαστικά περιορίστηκε στο ελάχιστο η είσοδος νέων ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ. Το κλίμα της ξενοφοβίας και του ρατσισμού εντάθηκε ιδιαίτερα στην περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μέσα σε ένα πλαίσιο γενικευμένης καχυποψίας προς τους ξένους, ιδιαίτερα, βέβαια, προς εκείνους που προέρχονται από χώρες που είχαν συμμαχήσει με τη Γερμανία. Η δραστηριοποίηση ρατσιστικών οργανώσεων, όπως η Κου Κλουξ Κλαν, οδήγησε σε ξεσπάσματα βίας απέναντι στους μετανάστες, απειλώντας τη θέση τους στο εσωτερικό της αμερικανικής κοινωνίας.

Οι πρώτες ελληνικές κοινότητες στις ΗΠΑ συγκροτήθηκαν μέσα σε αυτές τις αντίξοες και συχνά εχθρικές συνθήκες. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της πρώιμης περιόδου

ήταν η δημιουργία πολιτικών, κοινωνικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων των Ελλήνων στις ΗΠΑ. Έντονος ήταν τότε και οι αντιπαραθέσεις βασιλικών και βενιζελικών. Στα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα δημιουργήθηκε η οργάνωση Πανελλήνιος Ένωσις, που σκοπό είχε τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μεταναστών και του ελληνικού κράτους. Αργότερα, και συγκεκριμένα στις αρχές της δεκαετίας του 1920, δημιουργούνται οι οργανώσεις ΑΗΕΡΑ (American Hellenic Progressive Association) και GAPA (Greek American Progressive Association) στο εσωτερικό των ελληνικών κοινοτήτων. Σκοπός και των δύο αυτών οργανώσεων ήταν η αντιμετώπιση των ξενοφοβικών και ρατσιστικών επιθέσεων και των πιέσεων για αφομοίωση που δέχονταν οι πρώτες ελληνικές κοινότητες στις ΗΠΑ. Η οργάνωση ΑΗΕΡΑ δραστηριοποιήθηκε με σκοπό τη μαζική πολιτογράφηση των Ελλήνων, που θα εξασφάλιζε την ομαλότερη ένταξή τους στην αμερικανική κοινωνία. Η οργάνωση GAPA έδινε, αντίθετα, μεγαλύτερη έμφαση στη διατήρηση της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας και κληρονομιάς, χωρίς παράλληλα να αντιτίθεται στον πολιτικό εξαμερικανισμό και την πολιτογράφηση των μεταναστών. Οι δύο οργανώσεις αντιπαρατέθηκαν, κάποιες φορές έντονα, ως προς τις αντιλήψεις και τα οράματά τους για τους διαφορετικούς τρόπους ένταξης των Ελλήνων μεταναστών στην αμερικανική κοινωνία.

Η αντιπαράθεση μεταξύ των δύο ομογενειακών οργανώσεων αμβλύθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 και εξής. Την ίδια περίοδο, εξάλλου, οι πολιτικές αφομοίωσης και το γενικότερο κλίμα προς τους μετανάστες διαφοροποιείται στις ΗΠΑ, καθώς οι ακραίες φυλετικές αντιλήψεις σταδιακά χάνουν την πολιτική τους επιρροή και τη θέση τους παίρνουν προσεγγίσεις προς το μεταναστευτικό ζήτημα, που εμπνέονταν από τις αρχές του πολιτισμικού πλουραλισμού. Σύμφωνα με αυτές τις αρχές, η ομαλή ένταξη και αφομοίωση των μεταναστών στην αμερικανική κοινωνία όχι μόνο δεν απειλούνταν, αλλά και ενισχύονταν από τη διατήρηση κάποιων από τα στοιχεία της εθνοτικής τους κληρονομιάς και κουλτούρας. Αυτές οι παράλληλες διαδικασίες αφομοίωσης, αλλά και ανάπτυξης της κοινοτικής ζωής των μεταναστών, καταγράφονται και μέσα από την έντονη εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων της Αμερικής την περίοδο αυτή. Ήδη από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα ιδρύονται εφημερίδες και περιοδικά, τόσο ελληνόγλωσσα όσο και αγγλόφωνα, όπως ο *Εθνικός Κήρυξ* και η *Ατλαντίς* στη Νέα Υόρκη, το *American Hellenic World* στο Σικάγο, ο *Προμηθεύς* στο Σαν Φρανσίσκο κ.ά. Παράλληλα εμφανίζονται ελληνοαμερικανοί συγγραφείς και αναπτύσσονται διάφορες πολιτισμικές δραστηριότητες, όπως θεατρικές και μουσικές παραστάσεις, παρελάσεις, χοροί και εκδηλώσεις. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ελληνοαμερικανικής δημόσιας σφαίρας έπαιξε και η Ελληνική Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή, κυρίως όσον αφορά στην οργάνωση των ελληνικών σχολείων, αλλά και άλλες δραστηριότητες και πτυχές του κοινοτικού βίου των ελλήνων μεταναστών και των απογόνων τους στις ΗΠΑ.

Η επίδραση της υπερατλαντικής μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η νέα εμπειρία της υπερατλαντικής εργατικής μετανάστευσης στις ΗΠΑ άσκησε τεράστια επίδραση στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ εθνικής ταυτότητας και Διασποράς στην Ελλάδα. Η εργατική μετανάστευση των Ελλήνων παρήγε εικόνες, αντιλήψεις, αναπαραστάσεις, στερεότυπα και ιδεολογικά σχήματα, που καθόρισαν το κοινωνικό και πολιτικό προφίλ του μετανάστη στην ελληνική κοινωνία για πολλές δεκαετίες.

Αρχικά οι κοινωνικοί επιστήμονες και οι αναλυτές της εποχής αντιλήφθηκαν τη μετανάστευση ως πολύπλευρο φαινόμενο, που άγγιζε τους σημαντικότερους τομείς του δημόσιου συμφέροντος. Οι απόψεις, βέβαια, για τα υπέρ και τα κατά της μετανάστευσης ποίκιλλαν. Κάποι-

οι υποστήριζαν ότι η Ελλάδα μετά το 1920 είχε καταλάβει τη θέση της κατεξοχήν χώρας εξαγωγής μεταναστών στη διεθνή οικονομία, εφόσον αποκόμιζε πολύ περισσότερα έσοδα από την εξαγωγή εργατικού δυναμικού παρά από την εξαγωγή υλικών οικονομικών αγαθών. Άλλοι ήταν περισσότερο επιφυλακτικοί και διατύπωναν υποθέσεις για τον πολύπλευρο χαρακτήρα του μεταναστευτικού φαινομένου. Η συζήτηση δεν εξαντλήθηκε στα οικονομικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά του, αλλά επεκτάθηκε και σε άλλες σημαντικές πτυχές, όπως η δημογραφική, η υγειονομική, η εθνική, η ηθική και η στρατιωτική. Οι οικονομολόγοι έθεταν ερωτήματα όπως τα ακόλουθα: Η μετανάστευση προκαλεί πληθυσμική συρρίκνωση ή μήπως ενδέχεται ακόμη και να μειώνει το ρυθμό της πληθυσμικής αύξησης; Η μετανάστευση έχει επιπτώσεις στην εθνική υγεία, συμβάλλοντας στη διάδοση άγνωστων ή σπάνιων ασθενειών; Νεκρώνει την εθνική συνείδηση των μεταναστών και των απογόνων τους; Μήπως επιδεινώνει τη στρατηγική θέση της Ελλάδας σε σύγκριση με τους βαλκάνιους γείτονές της, εφόσον πάρα πολλοί επίστρατοι δεν θα παρουσιαστούν για να εκτελέσουν τη στρατιωτική τους θητεία;

Μολονότι από οικονομική άποψη η μετανάστευση θεωρήθηκε “φυσική” και αναμφίβολα θετική εξέλιξη, οι πολιτισμικές και οι εθνικές συνέπειές της έπρεπε να αποτιμηθούν με ύψιστη προσοχή. Το σημαντικότερο, μάλιστα, ήταν ότι οι αρχές όφειλαν να αναλάβουν πολιτικές πρωτοβουλίες, προκειμένου να διαχειριστούν τις επιπτώσεις της· συνεπώς κρινόταν απαραίτητη η κρατική παρέμβαση. Το ελληνικό Κοινοβούλιο από το 1905 ως το 1912 ανέθεσε σε διάφορους κρατικούς ιθύνοντες να συγκεντρώσουν στοιχεία και να υποβάλουν λεπτομερείς εκθέσεις για τη μετανάστευση από την Ελλάδα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Στόχος των αναφορών αυτών ήταν να περιγράψουν τα βασικά χαρακτηριστικά του φαινομένου, να πληροφορήσουν την κυβέρνηση, να προτείνουν κατάλληλα νομοθετικά μέτρα, να ανταποκριθούν στις λαϊκές αντιδράσεις και να βοηθήσουν το κράτος να απαντήσει δεόντως στις κατηγορίες για αδιαφορία απέναντι στην “εθνική απειλή”, οι οποίες εκτοξεύονταν δημόσια από διάφορες πλευρές. Το 1912, σύμφωνα με τις υποδείξεις των διάφορων επιτροπών, υποβλήθηκε στη Βουλή ένα νομοσχέδιο για τη μετανάστευση. Η πρόταση νόμου υποστήριζε ότι το κράτος όφειλε να αναλάβει διαχειριστικό ρόλο, ο οποίος δεν θα αποσκοπούσε στην ενθάρρυνση ή την αποθάρρυνση της μετανάστευσης, αλλά στη ρύθμιση των μεταναστευτικών διαδικασιών και πρακτικών. Στις σχετικές εκθέσεις διαφαίνεται πως οι ελληνικές επιτροπές άντλησαν διδάγματα, μελετώντας παλαιότερα νομοθετικά κείμενα άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Ως παράδειγμα χρησιμοποιήθηκε ιδίως η ιταλική περίπτωση, εξαιτίας των ομοιοτήτων του φαινομένου στις δύο χώρες. Μολονότι η μετανάστευση συνιστούσε συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα κάθε έλληνα πολίτη, το κράτος, τελικά, εφάρμοσε συγκεκριμένα περιοριστικά μέτρα, που αφορούσαν μόνο στη μετανάστευση γυναικών και ανηλίκων. Η επικοινωνία ανάμεσα στην Ελλάδα και τις υπό διαμόρφωση μεταναστευτικές κοινότητες αποτέλεσε επίσης αντικείμενο κρατικού ενδιαφέροντος. Πολλές επιτροπές για τη μετανάστευση επισήμαναν ότι ήταν απαραίτητο να αυξηθεί η συχνότητα και η ταχύτητα των μεταφορών που συνέδεαν την Ελλάδα με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Παρότρυναν, λοιπόν, την κυβέρνηση να υποστηρίξει και να ενθαρρύνει τις ελληνικές ατμοπλοϊκές εταιρείες, με το επιχείρημα ότι αυτό θα συνέβαλλε στην καλλιέργεια στενότερων σχέσεων ανάμεσα στο έθνος και τους μετανάστες του στις ΗΠΑ.

Καθώς, ωστόσο, μεσολάβησαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και οι επόμενες πολιτικές κρίσεις στην Ελλάδα, ο σχετικός νόμος ψηφίστηκε πολύ αργότερα, μόλις το 1920. Ο Νόμος περί Μεταναστεύσεως και Εκπατρισμού δεν καθόριζε μόνο πώς το κράτος θα αναλάμβανε τη διαχείριση και την επίβλεψη των μεταναστευτικών πρακτικών και τον έλεγχο όσων επωφελούνταν οι



318

κονομικά από αυτές (δηλαδή των μεταναστευτικών πρακτορειών και των ατμοπλοϊκών εταιρειών)· περιλάμβανε επίσης και τον επίσημο ορισμό του “μετανάστη” ως διακριτής κοινωνικής φυσιογνωμίας. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, στο μετανάστη και τη μετανάστευση αποδίδονται τρία χαρακτηριστικά: η διηπειρωτική μετακίνηση, η κοινωνικά και οικονομικά μειονεκτική θέση και ο συλλογικός χαρακτήρας. Τούτα τα τρία στοιχεία καθιστούσαν αδιαμφισβήτητη τη μετανάστευση στις Ηνωμένες Πολιτείες διακριτή κατηγορία πληθυσμικής μετακίνησης. Ο Ίων Δραγούμης, ο οποίος ασχολήθηκε εκτενώς με τον Ελληνισμό στις αρχές του 20ού αιώνα, παρατήρησε ότι «άλλες χώρες είναι εκείνες όπου οι Έλληνες είναι ίθαγενείς, καί άλλες εκείνες, όπου είναι άποικοι, πάροικοι, μέτοικοι, μετανάσται, απόδημοι. Στην Ανατολική Ρωμυλία οι Έλληνες είναι ίθαγενείς. Στην Αμερική είναι πάροικοι». Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ως χώρα υποδοχής μεταναστών, θεωρούνταν εξωτική για τον Ελληνισμό. Η διάχυση της Αμερικής στη δημόσια φαντασία της εποχής σχετιζόταν, ασφαλώς, με την αυξανόμενη πολιτική επιρροή των ΗΠΑ στην Εγγύς Ανατολή, με τη σταδιακή συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι η χώρα αυτή εξελισσόταν σε παγκόσμια δύναμη πρώτου μεγέθους και με τις λαϊκές αναπαραστάσεις της ζωής εκεί, τις οποίες διέδιδαν οι παλινοστούντες μετανάστες στην Ελλάδα.

Η σταδιακή διάδοση των ιστοριών για τις δυσκολίες της ζωής στην ξενιτιά, τις διακρίσεις και τη σκληρότητα που αντιμετώπιζαν οι μετανάστες συνέβαλαν στη δημιουργία μιας εικόνας του έλληνα μετανάστη που συνόψιζε ένα μεγάλο μέρος των ιστορικών αντιξοοτήτων τις οποίες έπρεπε να αντιπαλέψει το ελληνικό έθνος συνολικότερα. Το θέατρο,

ιδιαίτερα η σάτιρα και οι επιθεωρήσεις, τα δημοτικά τραγούδια, η λογοτεχνία και αργότερα ο κινηματογράφος κατέγραψαν αυτή τη σκληρή πλευρά της μετανάστευσης. Ωστόσο, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η αντίληψη της ελληνικής κοινωνίας για τη μετανάστευση κυριαρχείται από τις ιστορίες επιτυχίας, που υπερτόνιζαν τις ευκαιρίες για κοινωνική ανέλιξη που παρείχαν οι συνθήκες ζωής στην Αμερική. Γενικότερα οι αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας για τη μετανάστευση στην Αμερική διατήρησαν σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα μια αμφιθυμία, καθώς περιλάμβαναν τόσο θετικές αποτιμήσεις της “προκοπής” των Ελλήνων στην ξενιτιά όσο και φόβους για τις κακουχίες του εκπατρισμού.

Η μεταπολεμική μετανάστευση

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο νέες μεταναστεύσεις σημάδεψαν την ιστορία του ελληνικού κράτους. Οι πολιτικές διαμάχες, οι οικονομικές δυσκολίες, οι ευρύτεροι κοινωνικοί μετασχηματισμοί και οι διεθνείς συγκυρίες οδήγησαν χιλιάδες Ελλήνων να μεταναστεύσουν προς τη Δυτική Ευρώπη, την Αυστραλία και τη Βόρεια Αμερική. Αλλάζοντας τη μεταναστευτική τους πολιτική, στο πλαίσιο προγραμμάτων που είχαν στόχο την υποστήριξη πληθυσμών που εκτοπίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι ΗΠΑ δέχονται μεγαλύτερους αριθμούς ελλήνων μεταναστών. Η μαζικότητα της μετανάστευσης εκείνη την εποχή προκάλεσε πολύ έντονες δημόσιες συζητήσεις στην Ελλάδα, που αφορούσαν στις αιτίες, αλλά και τα οικονομικά, κυρίως, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της μετακίνησης του εργατικού δυναμικού. Η λαϊκή κουλτούρα των δεκαετιών 1960 και 1970 είναι πλούσια σε καταγραφές αυτών των νέων μετακινήσεων. Ο Έλληνας μετανάστης γίνεται, τότε, πρωταγωνιστής σε λαϊκά τραγούδια και κινηματογραφικές ταινίες, που αφορούσαν στα αδιέξοδα του εθνικού μας βίου, κυρίως στο επίπεδο της πολιτικής και της οικονομίας.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εδραίωση των ελληνικών κοινοτήτων στις ΗΠΑ. Η ελληνική αντίσταση στη γερμανική κατοχή, στο πλευρό των συμμαχικών δυνάμεων, δημιούργησε πολύ θετικές και ηρωικές εικόνες του Ελληνισμού στις ΗΠΑ. Μετά το τέλος του Πολέμου, οι Έλληνες στις ΗΠΑ επιτυγχάνουν σημαντική οικονομική, πολιτική και πολιτιστική άνοδο, και πολλοί διακρίνονται στην πολιτική, τις επιστήμες και τις τέχνες. Εξάλλου, αν και οι σχέσεις μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης γενιάς των ελλήνων μεταναστών δεν ήταν πάντα ομαλές, εντούτοις οι ελληνοαμερικανικές κοινότητες ενισχύθηκαν σημαντικά από τα νέα ρεύματα μετανάστευσης από την Ελλάδα. Κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες αυξάνεται και η παρουσία των Ελληνοαμερικανών στην Ελλάδα, κυρίως σε οικονομικό επίπεδο, μέσω των εμβασμάτων στα μέλη της οικογένειας που παρέμεναν στην πατρίδα, αλλά και μέσω δωρεών και έργων που πραγματοποιούνταν στην ελληνική ύπαιθρο, με χρηματοδοτήσεις εύπορων ομογενών.

Οι ρυθμοί της ελληνικής μετανάστευσης προς τις ΗΠΑ μειώνονται σταδιακά από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και μετά. Η μετακίνηση αφορά πια κυρίως στην πραγματοποίηση σπουδών, αλλά και την απασχόληση εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού από την Ελλάδα στις ΗΠΑ. Εξάλλου η χώρα μας, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών, προσελκύνοντας χιλιάδες ανθρώπων από τα Βαλκάνια, τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και από την Αφρική και την Ασία. Στο σύγχρονο πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον η ελληνική μετανάστευση στις ΗΠΑ μετατρέπεται σταδιακά σε σημαντικό κομμάτι της εθνικής μας μνήμης, της ιστορίας και της παράδοσης και οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και ελληνικής ομογένειας στην Αμερική αφορούν κυρίως στο επίπεδο των πολιτισμικών ανταλλαγών και της επικοινωνίας.

ΤΟΜ. Β', ΑΡ. 1
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ
1916

ΜΗΝΙΑΙΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΣ
ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ
MONTHLY ILLUSTRATED NATIONAL HERALD

VOL. II, NO. 1
JANUARY
1916

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1916 2



Ελληνική Κοινότητα Μητροπολιτικού Τορόντο

30 THORNCLIFFE PARK DRIVE, TORONTO, CANADA



ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ



Ο μαθητής Νίκος Σκέντζος
του Γιάννη κάτοικος Τορόντο παρακολούθησε τα
μαθήματα της ΣΤ τάξης του Δημοτικού Σχολείου THE ELMS κατά το σχολικό
έτος 1985... - 1986... και απολύεται
με χαρακτηρισμό προόδου «Πολύ καλά» (A)

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Γιάννης Μυλοπούλο
ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΕΚΠ/ΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Θέμις Μητροπούλου
ΘΕΜΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τορόντο 22 Ιανυρίου 1986.

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ
Γιάννης Μουσκούσιος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΣΚΟΥΣΙΟΣ

2. ΚΑΝΑΔΑΣ

Στέφανος Κωνσταντινίδης

Οι πρώτες αφίξεις

Η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά είναι συνδεδεμένη, από τα τέλη του 19ου αιώνα ως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με το μεταναστευτικό ρεύμα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι πολύ πιθανόν έλληνες ναυτικοί να είχαν επισκεφτεί τις канаδικές ακτές πολύ πριν τον 19ο αιώνα. Αναφέρονται, για παράδειγμα, μερικά ελληνικά ονόματα ανάμεσα στους πρώτους ισπανούς και γάλλους εξερευνητές των канаδικών ακτών του 16ου και του 17ου αιώνα. Υπάρχουν, επίσης, γενικές μαρτυρίες για παρουσία Ελλήνων στον Καναδά και κατά τον 18ο αιώνα. Ωστόσο, οι πρώτες σαφείς αναφορές αφορούν σε Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στον Καναδά από το 1843 και εξής. Η канаδική απογραφή του 1891 επιβεβαιώνει την ελληνική παρουσία στη χώρα, που όμως ήταν ασήμαντη: μόλις 39 άτομα σε ολόκληρη την επικράτεια. Στην απογραφή του 1901 ο αριθμός αυτός θα ανέβει στους 291 και λίγα χρόνια αργότερα ακόμα περισσότερο (ανάμεσα στο 1900 και το 1907 εγκαταστάθηκαν στον Καναδά 2.540 μετανάστες). Οι περισσότεροι ήταν φτωχοί αγρότες και προέρχονταν κυρίως από τα νησιά και την Πελοπόννησο. Χωρίς ειδικευση και αγνοώντας τη γλώσσα του τόπου, αναγκάστηκαν να πάρουν τις πιο δύσκολες δουλειές με χαμηλούς μισθούς και κάτω από σκληρές συνθήκες.

Παρόλα αυτά ο αριθμός τους αυξανόταν συνεχώς. Το 1911 υπολογίζονται σε 3.014 και το 1921 σε 5.740 άτομα. Μια δεκαετία αργότερα, το 1931, θα φτάσουν τους 9.444 και το 1941 τους 11.692. Το 1951, οπότε και θα αρχίσει το δεύτερο μεγάλο κύμα της μεταπολεμικής μετανάστευσης προς τον Καναδά, ο αριθμός των ελλήνων μεταναστών είχε ανέλθει σε 13.966 άτομα.

Κοινοτική οργάνωση

Με την αύξηση του αριθμού των Ελλήνων στις διάφορες περιοχές του Καναδά άρχισε και η δημιουργία, στις μεγάλες πόλεις, των πρώτων ελληνικών κοινοτήτων. Με βάση τις μαρτυρίες που έχουμε, η πρώτη κοινότητα δημιουργήθηκε στο Μόντρεαλ, το 1906, που ήταν, άλλωστε, και η μητρόπολη του канаδικού Ελληνισμού. Το 1907 η κοινότητα θα αποκτήσει δική της εκκλησία και δικό της ιερέα. Η δεύτερη κοινότητα θα ιδρυθεί στο Τόροντο, το 1909. Το 1927 θα ιδρυθεί η τρίτη Κοινότητα, στο Βανκούβερ, ενώ την ίδια εποχή μικρότερες κοινότητες ιδρύθηκαν και σε άλλα μέρη του Καναδά, όπως το Χάλιφαξ, η Οτάβα, η πόλη του Κεμπέκ, το Έντμοντον, κ.λπ. Παράλληλα με τη δημιουργία κάποιων παροικιακής ζωής, αρχίζουν να ιδρύονται επίσης και διάφοροι σύλλογοι δίπλα στις κοινότητες. Στην αρχή επρόκειτο για μορφωτικούς συλλόγους χωρίς τοπικό χαρακτήρα, αλλά στη συνέχεια δημιουργήθηκαν οι πρώτοι εθνικοτοπικοί σύλλογοι, που συγκέντρωναν άτομα από την ίδια περιοχή, την ίδια πόλη και κάποιες φορές και από ένα μόνο χωριό. Ο πρώτος εθνικοτοπικός σύλλογος δημιουργήθηκε, κατά πάσα πιθανότητα, στο Μόντρεαλ από Κρητικούς, στις αρχές του 20ού αιώνα.

Οι πρώτοι έλληνες μετανάστες, ξεκομμένοι, ακόμη, από την канаδική ζωή, μεταφέρουν μαζί τους την ελληνική πραγματικότητα: τα έθιμα, τη θρησκεία και τα προβλήματα της πατρίδας. Έτσι, στους Βαλκανικούς Πολέμους θα κινητοποιηθούν, για να βοηθήσουν την Ελλάδα, μερικοί, μάλιστα, κατατασσόμενοι ως εθελοντές στον ελληνικό στρατό. Με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο θα μεταφερθούν και στις ελληνικές κοινότητες του Καναδά οι

συνέπειες του Εθνικού Διχασμού. Στο Μόντρεαλ, για παράδειγμα, δημιουργήθηκε το 1925 μια δεύτερη κοινότητα με δική της εκκλησία και δικό της σχολείο. Μονάχα όταν κόπασαν, κάπως, οι αντιπαραθέσεις στην Ελλάδα, θα επανέλθει και η σχετική ενότητα στην ομογένεια, κυρίως μετά το 1930. Στην περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου πολλοί Ελληνοκαναδοί υπηρέτησαν στον καναδικό στρατό. Επίσης, την ίδια περίοδο, δημιουργήθηκε το Ελληνικό Ταμείο Αρωγής Πολέμου (Greek War Relief Fund), για να βοηθήσει την Ελλάδα. Μέσω του Καναδικού Ερυθρού Σταυρού, οι Έλληνες του Καναδά έστειλαν χιλιάδες δολάρια στην Ελλάδα σε τρόφιμα, ρούχα και φάρμακα, προπάντων στα χρόνια της κατοχής.

Η μεταπολεμική μετανάστευση

Οι μικρές ελληνικές κοινότητες του Καναδά θα αλλάξουν ριζικά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με το δεύτερο μεγάλο κύμα ελληνικής μετανάστευσης στη χώρα αυτή. Τα έτη 1945 και 1971 εγκαταστάθηκαν στον Καναδά ως μετανάστες 107.780 Έλληνες. Από αυτούς περίπου το 10% δεν προερχόταν από τη μητροπολιτική Ελλάδα, αλλά από άλλες παροικίες του Εξωτερικού (από την Αίγυπτο π.χ.), που αντιμετώπιζαν, τότε, σοβαρά προβλήματα επιβίωσης. Αλλά και η μετανάστευση από τη μητροπολιτική Ελλάδα επηρεάστηκε από τα προβλήματα που είχαν προκαλέσει ο πόλεμος, η Κατοχή και ο Εμφύλιος. Ο μεγάλος, πάντως, αριθμός των ελλήνων μεταναστών έφτασε στον Καναδά στα πρώτα μετεμφυλιακά χρόνια, με αποκορύφωση το 1967 (10.650 μετανάστες). Από το 1974 άρχισε η σταδιακή πτώση της ελληνικής μετανάστευσης, που θα μηδενιστεί, σχεδόν, στα χρόνια που ακολούθησαν το 1985. Αντίθετα, σημαντική είναι η παλινδρόσηση, που άρχισε αμέσως μετά την μεταπολίτευση στην Ελλάδα, το 1974, και συνεχίστηκε σε πιο έντονους ρυθμούς τη δεκαετία του '80.

Η πλειονότητα των μεταναστών της περιόδου 1950-1974 προερχόταν από την ελληνική ύπαιθρο. Τα κοινά χαρακτηριστικά τους ήταν η περιορισμένη μόρφωση, η άγνοια της γλώσσας της χώρας υποδοχής και το όνειρο της γρήγορης επιστροφής στην πατρίδα με κάποιες οικονομίες. Κατά κανόνα αυτοί που προέρχονταν από μη ελλαδικές ελληνικές εστίες (Τουρκία, Αίγυπτο, Κύπρος) είχαν ζήσει σε αστικά κέντρα, ήταν σχετικά μορφωμένοι, ήξεραν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και είχαν κάποια επαγγελματική ειδίκευση. Θα πρέπει, επίσης, να γίνει ειδική αναφορά σε μια ομάδα μεταναστριών του 1955. Πρόκειται για τις Ελληνίδες που έρχονταν στον Καναδά μέσω ειδικών πρακτορείων, για να εργαστούν ως οικιακές βοηθοί μετά από πρόσκληση πλούσιων, συνήθως, οικογενειών παλιών ελλήνων μεταναστών ή και Καναδών. Οι γυναίκες αυτές εργάστηκαν τις περισσότερες φορές κάτω από άθλιες συνθήκες για πολλά χρόνια, χωρίς καμιά προστασία.

Οι μεταπολεμικοί Έλληνες μετανάστες θα εγκατασταθούν κυρίως στις δύο μεγάλες καναδικές πόλεις, το Μόντρεαλ και μετά το 1960 κατά προτίμηση στο Τορόντο. Σήμερα ο ελληνικός πληθυσμός του Τορόντο υπολογίζεται σε 100 χιλιάδες, περίπου, και του Μόντρεαλ σε 80 χιλιάδες. Η διαφορά αυτή συνδέεται με το γεγονός ότι το Τορόντο, επειδή αναπτύχθηκε με γοργούς ρυθμούς, εξελίχθηκε σε οικονομική μητρόπολη του Καναδά. Το τρίτο κέντρο, όπως και προπολεμικά, θα παραμείνει το Βανκούβερ, ενώ μικρότερες παροικίες αναπτύχθηκαν στο Έντμοντον, το Κάλγκαρι, το Γουϊνιπεγκ, την Οτάβα, το Χάλιφαξ και αρκετές μικρές πόλεις της επαρχίας του Οντάριο.

Όπως ήταν φυσικό, οι μεταπολεμικοί μετανάστες άλλαξαν την όψη των ελληνικών παροικιών του Καναδά. Η κινητικότητα, όμως, μέσα στις παροικίες ευνοούσε τους παλιούς μετανάστες, που έλεγχαν και την οργανωτική τους δομή (κοινότητες, εκκλησίες, σωματεία, σχολεία, κ.λπ.). Τα παιδιά των παλιών μεταναστών, που είχαν στο μεταξύ ενταχθεί στην

καναδική κοινωνία, αναδείχτηκαν μεταπολεμικά ως ελεύθεροι επαγγελματίες, έμποροι και ακαδημαϊκοί. Πάντως, όσο προχωρούσε η ενσωμάτωση τόσο περιοριζόταν και το ενδιαφέρον τους για την Ελλάδα, ενώ, αντίθετα, οι νέοι μετανάστες παρέμειναν, εύλογα, περισσότερο δεμένοι με τον τόπο της καταγωγής τους. Πάντως και ανάμεσα στη νεότερη γενιά των μεταπολεμικών μεταναστών θα αρχίσει κάποια κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα, με την ανάδειξη, δίπλα στους εργάτες, μικροεπιχειρηματιών, μικροκαταστηματαρχών, ιδιοκτητών εστιατορίων και βιοτεχνών. Σε γενικές γραμμές, όμως, οι συνθήκες ζωής των νέων μεταναστών στα πρώτα χρόνια είναι πολύ σκληρές. Επιπλέον, οι παλιοί μετανάστες δεν τους δέχονταν πάντοτε με ενθουσιασμό. Θα δημιουργηθεί, έτσι, ένα σχίσμα ανάμεσα στους παλιούς και τους νέους μετανάστες, που θα επεκτείνεται όσο αυξάνεται η μετανάστευση. Η απριλιανή δικτατορία στην Ελλάδα θα βαθύνει το χάσμα αυτό. Το κατεστημένο των ελληνικών παροικιών, καθώς και η Εκκλησία, έμμεσα ή άμεσα, υποστήριξαν τη δικτατορία, ενώ, αντίθετα, οι αντιδικτατορικές οργανώσεις βρήκαν κυρίως υποστήριξη στους νέους μετανάστες. Η παρουσία αρκετών πολιτικών εξορίστων θα ενισχύσει την αντιδικτατορική κίνηση. Ανάμεσά τους και ο μετέπειτα πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ανδρέας Παπανδρέου, που πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της επταετίας στο Τorónton.

Κοινοτική οργάνωση - Εκπαίδευση

Η ρήξη ανάμεσα στους νέους μετανάστες και τους “παλιούς”, που έλεγχαν την οργανωτική δομή των παροικιών, ιδίως τις κατά τόπους κοινότητες, οδήγησε με πρωτοβουλία των πρώτων στη δημιουργία μιας σειράς νέων οργανισμών, κυρίως μορφωτικών και εκπαιδευτικών, με κύριο στόχο τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας στα Ελληνόπουλα, αλλά και την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων. Η πτώση της δικτατορίας και ο χρόνος γεφύρωσαν τις διαφορές ανάμεσα στις προηγούμενες και τις νεότερες γενιές, ανανέωσαν τα μέλη των ελληνικών κοινοτήτων και συνέβαλαν στον εκδημοκρατισμό των φορέων της ομογένειας. Πάντως εξακολουθεί να υφίσταται η διαφορά προσέγγισης των ομογενειακών πραγμάτων, με την Εκκλησία να θέλει τις κοινότητες ενορίες και τους νέους μετανάστες να επιδιώκουν να τις μετατρέψουν σε αστικούς οργανισμούς. Τελικά οι μεγαλύτερες κοινότητες του Μόντρεαλ και του Τorónton πέτυχαν ένα ημιαστικό καθεστώς, χωρίς, όμως, να διακόψουν τη συνεργασία τους με την Εκκλησία. Τα δημοκρατικά εκλεγμένα συμβούλια των κοινοτήτων διαχειρίζονται τα περιουσιακά τους στοιχεία και έχουν την ευθύνη για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, καθώς και τις πολιτιστικές και πολιτικές δραστηριότητες των οργανισμών τους. Η Εκκλησία έχει την ευθύνη στα καθαρά εκκλησιαστικά θέματα, αλλά οι ναοί είναι ιδιοκτησία των κοινοτήτων, οι οποίες πληρώνουν και τους ιερείς.

Η ελληνική ορθόδοξη Εκκλησία στον Καναδά ήταν αρχικά επισκοπή, υπαγόμενη στην Αρχιεπισκοπή Αμερικής. Από το 1996 αναβαθμίστηκε σε Μητρόπολη και υπάγεται απευθείας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

Στις 27 Απριλίου 1982, και ύστερα από προσπάθειες αρκετών ετών, ιδρύθηκε ένας συντονιστικός φορέας των διαφόρων ελληνοκαναδικών οργανώσεων, το λεγόμενο Ελληνοκαναδικό Κογκρέσο. Στο Κογκρέσο ανήκουν, θεωρητικά τουλάχιστον και εφόσον το θελήσουν, οι διάφορες κοινότητες, σύλλογοι και οργανισμοί των Ελληνοκαναδών. Η προσπάθεια του Κογκρέσου ήταν και είναι να αναδειχθεί στον κατεξοχήν αντιπροσωπευτικό οργανισμό, που θα προασπίζεται τα συμφέροντα των Ελληνοκαναδών και του Ελληνισμού, γενικότερα, προς την πλευρά των καναδικών Αρχών (ομοσπονδιακή κυβέρνηση, επαρχιακές κυβερνήσεις, τοπικές αρχές) και –σε όσα αφορούν στους ίδιους τους μετανάστες–

προς την πλευρά της Ελλάδας. Ας σημειωθεί ότι και άλλες εθνικές ομάδες της χώρας έχουν δημιουργήσει ανάλογες οργανώσεις, ακολουθώντας, όχι πάντοτε με επιτυχία, τη δομή των αντίστοιχων συντονιστικών φορέων της εβραϊκής Διασποράς. Στην περίπτωση του Ελληνοκαναδικού Κογκρέσου υπάρχουν ακόμα αρκετές αδυναμίες, που το εμποδίζουν να αναδειχθεί σε μια δυναμική τριτοβάθμια αντιπροσωπευτική οντότητα. Επιπλέον, δεν διαθέτει την αναγκαία οικονομική δύναμη που θα του επέτρεπε να εκπληρώσει τους σκοπούς του. Εκτός από το “εθνικό” Κογκρέσο, υπάρχουν και άλλοι οργανισμοί, με παρόμοιο σχήμα, οι οποίοι κινούνται σε περιφερειακό επίπεδο. Πρόκειται για τα επαρχιακά Κογκρέσα.

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά έχει μακρόχρονη παράδοση. Με τη δημιουργία των πρώτων κοινοτήτων στις αρχές του 20ού αιώνα οι Έλληνες δημιούργησαν ταυτόχρονα ελληνικό σχολείο και εκκλησία, με ευθύνη της κοινότητας. Πρόκειται για το γνωστό τρίπτυχο Κοινότητα-Σχολείο-Εκκλησία. Οι μεταπολεμικοί μετανάστες θα επεκτείνουν το ελληνόγλωσσο σχολικό δίκτυο, επειδή οι κοινότητες αδυνατούσαν να τους εξυπηρετήσουν. Έτσι δημιουργήθηκαν τάξεις ελληνικών από συλλόγους και ομοσπονδίες γονέων, αλλά και από εθνικοτοπικούς συλλόγους και ιδιώτες. Το πρώτο ελληνικό σχολείο στον Καναδά και σε ολόκληρη τη Βόρεια Αμερική ήταν ο *Πλάτων*, που ιδρύθηκε στο Μόντρεαλ το 1910. Ως συνέχεια του *Πλάτωνα*, από το 1926 και εξής, θεωρείται το ημερήσιο σχολείο *Σωκράτης*, που λειτουργεί ως τις μέρες μας στο Μόντρεαλ (65% γαλλικά, 25% ελληνικά και 10% αγγλικά) με ευθύνη της εκεί ελληνικής κοινότητας. Το σχολείο αυτό ακολουθεί το πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας του Κεμπέκ, από το οποίο, άλλωστε, και επιχορηγείται.

Σήμερα κάπου 10 χιλιάδες μαθητές στον Καναδά φοιτούν στα ελληνόγλωσσα σχολεία των διαφόρων παροικιακών φορέων, σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο. Ως τη δεκαετία του '80 ο αριθμός αυτός κυμαινόταν στις 17 χιλιάδες. Η μείωση του μαθητικού πληθυσμού των ελληνόγλωσσων εκπαιδευτικών φορέων θα πρέπει να αποδοθεί στο πέρασμα από την πρώτη γενιά των ελλήνων μεταναστών στη δεύτερη και την τρίτη.

Οικονομική δραστηριότητα

Ο καναδικός ελληνισμός περνά σήμερα ένα μεταβατικό στάδιο. Η μάζα των μεταπολεμικών μεταναστών στις δεκαετίες του '70 και του '80 ήταν συγκεντρωμένη σε ορισμένους τομείς της καναδικής οικονομικής ζωής, με βασικότερους τα εστιατόρια, τις βιομηχανίες ρούχων, τις υπηρεσίες καθαρισμού κτιρίων και το μικροεμπόριο. Τα εστιατόρια αποτέλεσαν πάντα, από την αρχή, έναν τομέα επιλογής των ελλήνων μεταναστών. Ήδη σε μια καταγραφή που έγινε το 1953, το 64% των επιχειρήσεων, τις οποίες είχαν οι Έλληνες, ήταν εστιατόρια και καφενεία. Πρόκειται, στις περισσότερες περιπτώσεις, για οικογενειακές επιχειρήσεις στις οποίες εργάζονται από 10 ως 15 ώρες την ημέρα όλα τα μέλη της οικογένειας, συμπεριλαμβανομένων, πολλές φορές, και των παιδιών. Θα πρέπει να σημειωθεί, πάντως, πως οι Ελληνοκαναδοί της δεύτερης γενιάς αποφεύγουν πια τον τομέα αυτόν της οικονομικής δραστηριότητας των ομοεθνών τους, προφανώς αποζητώντας άλλους τρόπους κοινωνικής ανόδου και καταξίωσης. Γενικά, εξάλλου, στη δεύτερη και την τρίτη γενιά των Ελληνοκαναδών υπάρχει μια κοινωνική κινητικότητα, που οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην εκπαίδευση. Μια πρόσφατη μελέτη, βασισμένη στα στοιχεία της καναδικής απογραφής του 1996, έδειξε ακριβώς τις σημαντικές αλλαγές που συντελούνται στις ελληνοκαναδικές παροικίες. Στον τομέα της εκπαίδευσης π.χ. οι Έλληνες που ήρθαν ως μετανάστες, μόνο 16% στους άντρες και 17,2% στις γυναίκες είχαν απολυτήριο γυ-

μνασίου. Σε όσους, όμως, γεννήθηκαν στον Καναδά τα ποσοστά ανεβαίνουν σε 22,2% για τους άντρες και 24,3% για τις γυναίκες. Ακόμη πιο δραματική είναι η διαφορά στα ποσοστά αυτών που έχουν πανεπιστημιακό πτυχίο. Στους Ελληνοκαναδούς που ήρθαν ως μετανάστες το ποσοστό αυτό ήταν 9,6% για τους άντρες και 7,7% για τις γυναίκες, ενώ στους Ελληνοκαναδούς, τους γεννημένους στον Καναδά, τα ποσοστά είναι 23,3% και 29,7%, αντίστοιχα. Οι σημαντικές αυτές διαφορές όσον αφορά στο επίπεδο της εκπαίδευσης αντικατοπτρίζονται και στη διαφορά του εισοδήματος και της επαγγελματικής θέσης στην καναδική κοινωνία για κάθε κατηγορία. Έτσι το μέσο ετήσιο εισόδημα των Ελληνοκαναδών, που γεννήθηκαν στον Καναδά, είναι 31.160 δολάρια για τους άντρες και 23.046 για τις γυναίκες. Για τους Έλληνες που γεννήθηκαν εκτός Καναδά (μετανάστες) το μέσο εισόδημα είναι 26.900 και 15.668 δολάρια, αντίστοιχα.

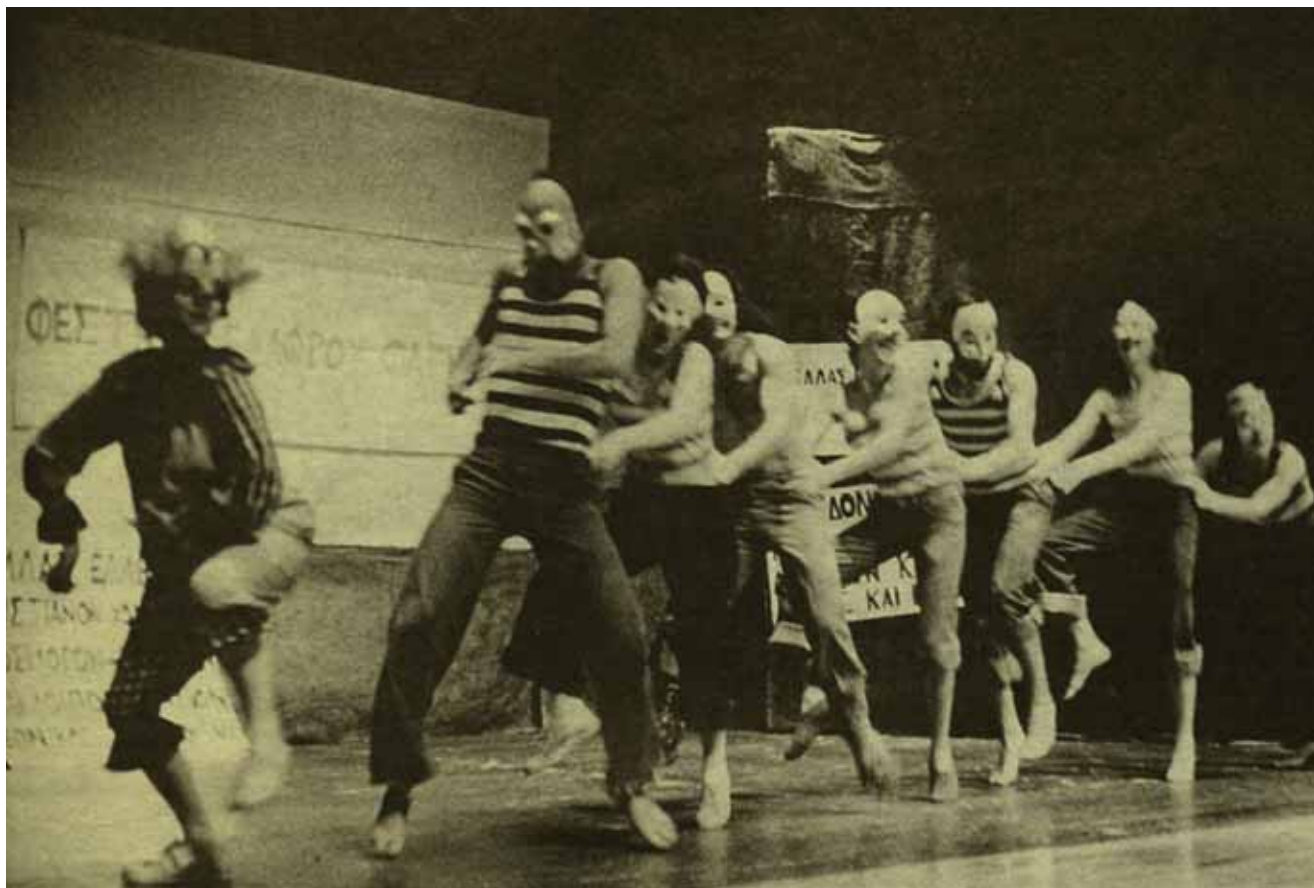
Κοινωνική ενσωμάτωση

Ο βαθμός της κοινωνικής ενσωμάτωσης των Ελληνοκαναδών πιστοποιείται σήμερα και από τα πολιτικά τους ενδιαφέροντα και την πολιτική τους παρέμβαση στην καναδική ζωή. Ενώ οι μετανάστες της πρώτης γενιάς αναπαρήγαν, ως επί το πλείστον, την ελληνική πολιτική ζωή, με περιορισμένο ενδιαφέρον για την αντίστοιχη καναδική, οι Ελληνοκαναδοί της δεύτερης και της τρίτης γενιάς έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στη καναδική πολιτική ζωή, και ελάχιστα τους ενδιαφέρει η αντίστοιχη ελληνική. Σήμερα υπάρχουν βουλευτές ελληνικής καταγωγής στην καναδική Ομοσπονδιακή Βουλή και τα διάφορα επαρχιακά κοινοβούλια. Ελληνική παρουσία υπάρχει, επίσης, και στην τοπική αυτοδιοίκηση. Στον χώρο των πολιτικών δραστηριοτήτων των Ελληνοκαναδών εντάσσονται και οι προσπάθειες του ελληνοκαναδικού “λόμπι” υπέρ των ελληνικών εθνικών θεμάτων. Η ομάδα αυτή δραστηριοποιήθηκε στον αντιδικτατορικό αγώνα, το Κυπριακό, το Μακεδονικό και σε μια σειρά από άλλα πολιτικά θέματα που ενδιέφεραν άμεσα τον Ελληνισμό.

Η κοινωνική ενσωμάτωση των Ελλήνων πιστοποιείται ακόμη και με την έντονη παρουσία τους στους χώρους των ελευθέρων επαγγελμάτων (γιατροί, δικηγόροι, αρχιτέκτονες, λογιστές κ.λπ.), το χώρο της επιστήμης, της οικονομικής ζωής και της εκπαίδευσης.

Τύπος, ΜΕΕ, εκδοτική και πολιτιστική δραστηριότητα

Στη διάσωση της γλώσσας και του πολιτισμού των Ελληνοκαναδών σημαντικό ρόλο, εκτός από την εκπαίδευση, έπαιξαν και παίζουν ακόμη τα ελληνόγλωσσα μέσα ενημέρωσης. Από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας των ελληνικών παροικιών του Καναδά, δίπλα στα ελληνικά σχολεία, έκαναν την εμφάνισή τους και οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες. Πρόκειται για προσπάθειες που συνάντησαν τεράστιες δυσκολίες, ιδιαίτερα στον τεχνικό και οικονομικό τομέα. Αυτοί που πρωτοστάτησαν στη δημιουργία των μέσων ενημέρωσης του ελληνισμού του Καναδά δεν ήταν καν επαγγελματίες δημοσιογράφοι: η έκδοση ενός εντύπου ήταν ένα είδος πάρεργου. Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο ότι η ζωή πολλών εντύπων που είδαν το φως μέσα στις ελληνικές παροικίες του Καναδά ήταν γενικά εφήμερη. Η πρώτη ελληνική εφημερίδα εκδόθηκε στο Μόντρεαλ το 1923 με το όνομα *Εστία*. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για μηνιαίο περιοδικό. Στη συνέχεια θα εκδοθούν και άλλες εφημερίδες τόσο στο Μόντρεαλ όσο και στο Τορόντο και το Βανκούβερ. Από το 1925 ως το 1977 εκδόθηκαν στον Καναδά τουλάχιστον 31 ελληνικές εφημερίδες. Από το 1957 ως το 1977 το 70% των εφημερίδων αυτών είχε κατά μέσο όρο 3 χρόνια ζωής. Στις μέρες μας, βέβαια, στα ελληνόφωνα μέσα ενημέρωσης εντάσσονται και οι ραδιοφωνικές και τη-



320

λεοπτικές εκπομπές. Ακόμη θα πρέπει να γίνει μνεία και της απευθείας παρακολούθησης και ακρόασης ελλαδικών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών δικτύων. Στο Μόντρεαλ και το Τορόντο οι ραδιοφωνικές εκπομπές είναι καθημερινές (αλλά ποικίλης χρονικής διάρκειας), ενώ οι τηλεοπτικές εκπομπές είναι συνήθως εβδομαδιαίες και χρονικά περιορισμένες.

Δεν έχουμε μαρτυρίες για την ύπαρξη λογοτεχνικής δημιουργίας στην πρώτη περίοδο της ζωής των ελληνοκαναδικών παροικιών. Η όποια λογοτεχνική παραγωγή εμφανίζεται στη μεταπολεμική περίοδο, μετά το πέρασμα, δηλαδή, στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Στην περίοδο αυτή έχουμε την περίπτωση του Νίκου Καχτίτη, που έζησε και δημιούργησε το έργο του στο Μόντρεαλ και που πέτυχε να αναγνωριστεί και να ενσωματωθεί ως καταξιωμένος συγγραφέας στη νεοελληνική λογοτεχνία. Υπάρχουν, όμως, και άλλοι ελληνοκαναδοί λογοτέχνες, που γράφουν στα ελληνικά και που είναι λιγότερο γνωστοί στην Ελλάδα. Στο Μόντρεαλ, μάλιστα, δραστηριοποιείται από το 1979 ο Όμιλος Ελλήνων Λογοτεχνών Μόντρεαλ. Υπάρχουν, επίσης, Ελληνοκαναδοί που γράφουν και δημοσιεύουν είτε στα αγγλικά είτε στα γαλλικά. Στον τομέα του θεάτρου παρατηρήθηκε επίσης έντονο ενδιαφέρον. Υπάρχουν μαρτυρίες ότι ερασιτεχνικοί θίασοι ανέβασαν ελληνικά θεατρικά έργα προπολεμικά, ενώ η παράδοση αυτή συνεχίστηκε ακόμα πιο ζωντανή στη μεταπολεμική περίοδο. Εκτός από τους ερασιτεχνικούς θιάσους το θέατρο καλλιεργείται επίσης και

στα ελληνικά σχολεία. Αξιόλογες επιδόσεις έχουν να παρουσιάσουν οι Ελληνοκαναδοί και στους τομείς της μουσικής, του χορού, της ζωγραφικής, και της αρχιτεκτονικής. Τέλος, στον τομέα του πολιτισμού και της καλλιέργειας των ελληνικών γραμμάτων θα πρέπει να σημειωθεί και η παρουσία των νεοελληνικών σπουδών σε πανεπιστήμια του Μόντρεαλ, του Τορόντο και του Βανκούβερ. Προς την κατεύθυνση αυτή δραστηριοποιείται και το Κέντρο Ελληνικών Ερευνών Καναδά (ΚΕΕΚ), που εδώ και αρκετά χρόνια εκδίδει το επιστημονικό περιοδικό *Études helléniques/Hellenic Studies*.

Το φάσμα της αφομοίωσης

Συμπερασματικά, η κοινωνική κινητικότητα των Ελληνοκαναδών και η ενσωμάτωσή τους στην καναδική κοινωνία βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο. Ο γλωσσικός δείκτης ενσωμάτωσης παρουσιάζει, επίσης, τους Ελληνοκαναδούς δεύτερης και τρίτης γενιάς να είναι κατά κανόνα τρίγλωσσοι στο Κεμπέκ (αγγλικά, γαλλικά, ελληνικά) και τουλάχιστον δίγλωσσοι στον υπόλοιπο Καναδά (αγγλικά, ελληνικά). Παράλληλα, όμως, ενώ η ενσωμάτωση βρίσκεται πια σε προχωρημένο στάδιο και δεν είναι αναστρέψιμη, κάνει απειλητική την εμφάνισή του και ο κίνδυνος της αφομοίωσης. Προπάντων επειδή η ελληνική μετανάστευση προς τον Καναδά έχει σταματήσει και επομένως οι ελληνοκαναδικές παροικίες δεν ανανεώνονται. Βεβαίως η αφομοίωση δεν είναι ακόμα απολύτως αισθητή, και επιφανειακά, τουλάχιστον, οι ελληνοκαναδικές παροικίες δεν παύουν να τονίζουν έντονα την ελληνικότητά τους. Δεν διαφεύγει, όμως, της προσοχής του προϋδεασμένου παρατηρητή και προπάντων του κοινωνικού επιστήμονα η διεύρυνση της αφομοιωτικής διαδικασίας. Η σταδιακή μείωση του ελληνόφωνου στοιχείου π.χ. στα παραδοσιακά ελληνικά “γκέτο” στις μεγάλες πόλεις του Μόντρεαλ, του Τορόντο του Βανκούβερ και αλλού είναι περισσότερο από εμφανής. Η πτώση του μαθητικού πληθυσμού των ελληνόγλωσσων σχολείων τα τελευταία χρόνια είναι επίσης έντονη. Η εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στην παροικιακή κοινωνική ζωή, ακόμα και στην ορθόδοξη εκκλησία, λειτουργεί πια σε βάρος της ελληνικής. Το ποσοστό των μικτών γάμων έχει ξεπεράσει το 60%.

Εάν η ενσωμάτωση είναι επιθυμητή και αναγκαία, η αφομοίωση δεν είναι ασφαλώς ευκαταία για τους Ελληνοκαναδούς. Το βασικό, επομένως, πρόβλημα των ελληνοκαναδικών παροικιών, όπως άλλωστε και της ελληνικής Διασποράς, γενικότερα, συνίσταται πλέον στην προσπάθεια της “εθνικής” επιβίωσής τους. Η επιβίωση αυτή εξαρτάται από τη δική τους δυναμική και τη στήριξη που θα έχουν από την ελλαδική μητρόπολη. Οι αφομοιωτικές τάσεις που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες τεχνολογικές κοινωνίες είναι πολύ ισχυρές. Ταυτόχρονα, όμως, η τεχνολογική πρόοδος μπορεί να αποδειχθεί και ένας πολύτιμος σύμμαχος στον αγώνα εναντίον της αφομοίωσης, αφού επιτρέπει την εύκολη καθημερινή επαφή με το εθνικό κέντρο. Ασφαλώς ο ρόλος της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και των κοινοτικών θεσμών είναι αποφασιστικός για το μέλλον των ελληνοκαναδικών παροικιών· ταυτόχρονα, όμως, θα πρέπει να απαγκιστρωθούμε και από την αντίληψη εκείνη που θέλει την ελληνική Διασπορά και τις ελληνοκαναδικές παροικίες, ειδικότερα, να παραμένουν εσαεί μεταναστευτικές κοινότητες. Η ελλαδοκεντρική επίσης προσέγγιση της ελληνικής Διασποράς είναι εκτός χρόνου (και στον Καναδά εκτός τόπου). Σε έναν ραγδαία εξελισσόμενο κόσμο ο αγώνας για τη διατήρηση της “εθνικής” ταυτότητας ελληνοκαναδικού Ελληνισμού (όπως άλλωστε του συνολικού Ελληνισμού της Διασποράς) δεν αποτελεί μόνο πρόκληση, αλλά και ηθική υποχρέωση που κανένας, πλέον, δεν μπορεί να αγνοεί.



334

3. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ

Μαρία Δαμηλάκου

Γεωγραφικός καταμερισμός

Η κατανομή του απόδημου Ελληνισμού στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής παρουσιάζει αρκετή ανομοιογένεια. Είναι, λοιπόν, αναγκαίος ο διαχωρισμός της περιοχής σε επιμέρους ζώνες, που δεν αποτελούν μόνο γεωγραφική ενότητα, αλλά έχουν και παρόμοια ιστορική εξέλιξη. Λαμβάνοντας υπόψη γεωγραφικά και ιστορικά κριτήρια θα μπορούσε να διακρίνει κανείς:

- α) την Κεντρική Αμερική, στην οποία περιλαμβάνονται το Μεξικό, οι υπόλοιπες μικρότερες χώρες της περιοχής και ο Παναμάς
- β) την Καραϊβική
- γ) την περιοχή των Άνδεων, στην οποία περιλαμβάνονται η Κολομβία, η Βενεζουέλα, η Βολιβία, το Περού και ο Ισημερινός
- δ) και τη Νότια Αμερική, στην οποία περιλαμβάνονται η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Χιλή, η Ουρουγουάη και η Παραγουάη.

Κυριότεροι πόλοι έλξης των Ελλήνων που αποφάσισαν να μεταναστεύσουν στην Κεντρική και Νότια Αμερική υπήρξαν, αναμφισβήτητα, οι νοτιότερες χώρες της περιοχής και συγκεκριμένα η Αργεντινή και η Βραζιλία, κατά κύριο λόγο, και δευτερευόντως η Χιλή και η Ουρουγουάη. Από τις χώρες της Κεντρικής Αμερικής και της Καραϊβικής η πιο σημαντική, αριθμητικά, ελληνική παροικία βρίσκεται στο Μεξικό, ενώ στην ευρύτερη περιοχή των Άνδεων, η μόνη αξιόλογη ελληνική μεταναστευτική κίνηση σημειώθηκε στη Βενεζουέλα. Η εξέλιξη, γενικά, των επιμέρους παροικιών δεν υπήρξε γραμμική και ομοιόμορφη, και για το λόγο αυτό είναι αναγκαία η προσπάθεια κάποιας περιοδίκησης. Η μεταναστευτική κίνηση προς τις χώρες της Κεντρικής –και κυρίως της Νότιας– Αμερικής γνώρισε αρκετές αυξομειώσεις ανάλογα με τις τοπικές και διεθνείς συγκυρίες. Ορισμένες ελληνικές παροικίες συγκροτήθηκαν κυρίως προπολεμικά (Μεξικό, Κούβα), με αποτέλεσμα σήμερα να υπερिशύουν οι Έλληνες δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς· άλλες ενισχύθηκαν σημαντικά κατά την μεταπολεμική περίοδο (Βενεζουέλα, Βραζιλία), ενώ σε κάποιες άλλες περιπτώσεις (Αργεντινή, Ουρουγουάη) παρατηρείται, παρά τις συνεχείς, βέβαια, διακυμάνσεις, μια μεταναστευτική κίνηση μοιρασμένη μεταξύ της προπολεμικής και μεταπολεμικής περιόδου, με αποτέλεσμα τη συνύπαρξη ατόμων διαφόρων γενεών και με διαφορετικές μεταναστευτικές διαδρομές και εμπειρίες.

Οι πρωτοπόροι

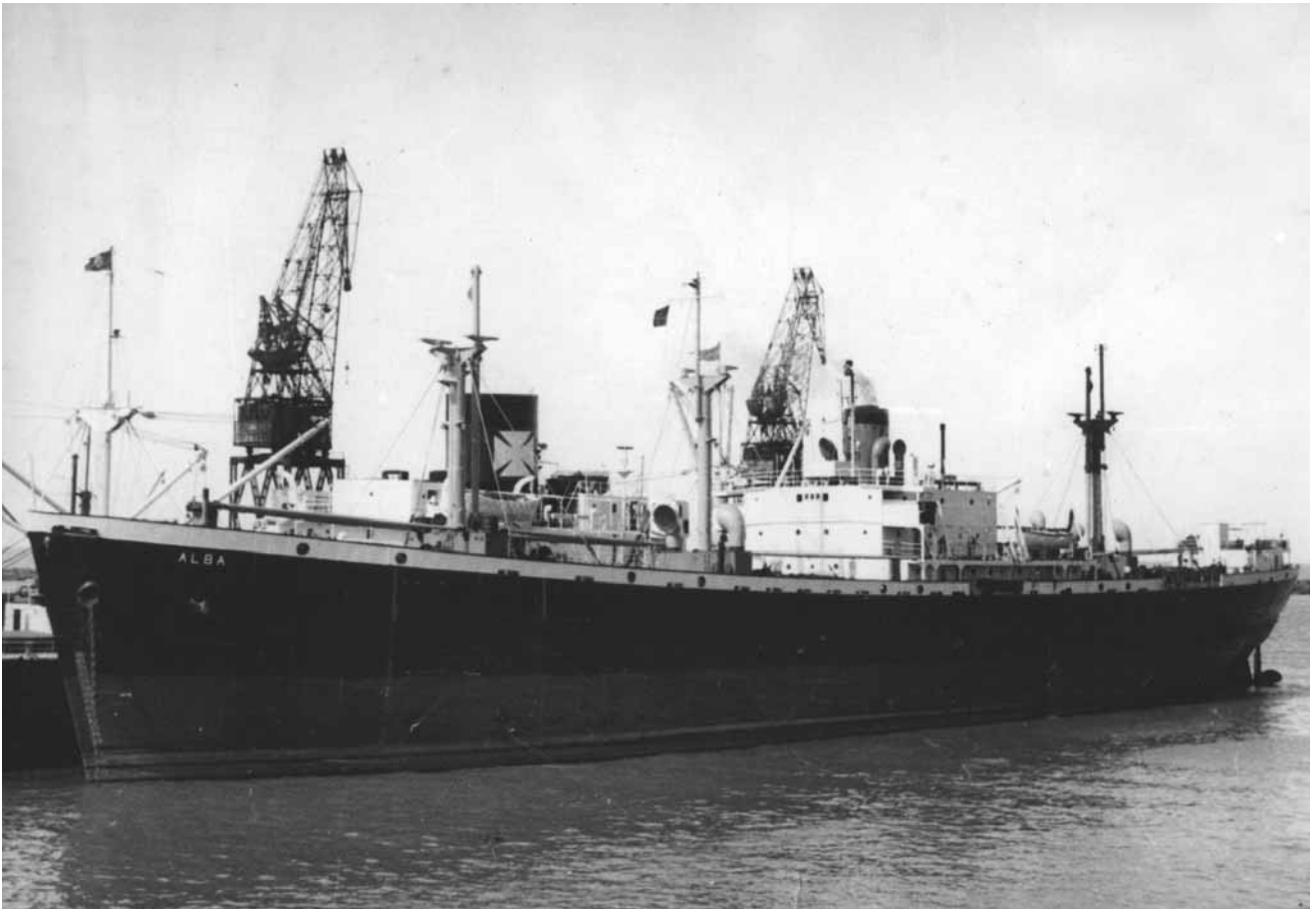
Οι αφίξεις των πρώτων Ελλήνων στη Λατινική Αμερική τοποθετούνται, ωστόσο, στην εποχή των μεγάλων εξερευνήσεων και την αποικιακή περίοδο, κάπου μεταξύ ιστορίας και μύθου: στις ελληνικές παροικίες των χωρών της περιοχής γίνεται λόγος για τολμηρούς Έλληνες, κυρίως νησιώτες, οι οποίοι συμμετείχαν στις εξερευνητικές αποστολές των Ισπανών, σε εκστρατείες και ναυμαχίες της αποικιακής περιόδου, αλλά και στους αγώνες για την ανεξαρτησία των χωρών της Νότιας Αμερικής, στις αρχές του 19ου αιώνα. Οι ελληνικές παροικίες της Λατινικής Αμερικής συμπεριλαμβάνουν στη γενεαλογία τους μια σειρά Ελλήνων, προερχόμενων κυρίως από τα νησιά της Ελλάδας που βρίσκονταν υπό την κυριαρχία των Βενετών και των Γενοβέζων, οι οποίοι συμμετείχαν στις πρώτες εξε-

ρευνήσεις της περιοχής από τους ισπανούς ποντοπόρους κατά τον 15ο και 16ο αιώνα. Ο Γεώργιος Κρητικός (de Candia), για παράδειγμα, θεωρείται ότι έφτασε με την αποστολή του Cabeza de Baca στην Παραγουάη το 1544, ενώ στην ίδια ομάδα συμμετείχαν οι Μιχαήλ de Candia, Στέφανος Σταματίου “de Candia”, Μιχαλάκης Γραικός (Griego) και Πάυλος Γραικός. Ο Κορνάρος Γραικός συμπεριλαμβανόταν στο πλήρωμα του Μαγγελάνου το 1520, ενώ ο Ιωάννης Γεωργίου από τη Σάμο πήρε μέρος, ως βοηθός του πλοιάρχου Piedrabuena, στα εξερευνητικά ταξίδια της Παταγωνίας κατά το διάστημα 1859-1880. Στην ελληνική παροικία της Αργεντινής τιμώνται ιδιαίτερα ο Νικόλαος Κολμανιάτης από την Ύδρα και ο Μιχαήλ Σπύρου, που έλαβαν μέρος στον αγώνα για την ανεξαρτησία της Αργεντινής από τους Ισπανούς και προς τιμήν των οποίων η αργεντινή κυβέρνηση βράβεισε δύο από τα νέα πολεμικά της πλοία με τα ονόματα *Nicolas Jorge* και *Miguel Spiro*.

Αξίζει, εξάλλου, να σημειωθεί ότι η παρουσία ελλήνων ναυτικών στις χώρες της Λατινικής Αμερικής αποτυπώνεται στις εθνικές απογραφές ορισμένων χωρών από τα μέσα του 19ου αιώνα. Πολλοί από τους ομογενείς έφταναν ως ναυτικά πληρώματα και αποφάσιζαν να εγκατασταθούν στη χώρα, όταν οι πλοιοκτήτες πωλούσαν στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής τα καράβια τους μαζί με τα εμπορεύματα που μετέφεραν από την Ευρώπη. Στην Αργεντινή, κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, έφτασε, για παράδειγμα, ο Μανώλης Χατζηδάκης, καπετάνιος από την Κάσο, ο οποίος διορίστηκε πλοίαρχος του πολεμικού ναυτικού και ανέλαβε την καταδίωξη του λαθρεμπορίου, προλαμβάνοντας για το σκοπό αυτό κασιώτες, κρητικούς και κεφαλονίτες ναυτικούς.

Η μεταναστευτική πολιτική των λατινοαμερικανικών κρατών

Αξιόλογα ρεύματα από έλληνες μετανάστες προς ορισμένες, τουλάχιστον, χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής άρχισαν να σημειώνονται από την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, γεγονός που σχετίζεται και με τη μεταναστευτική πολιτική των εν λόγω χωρών. Μετά την αυστηρά περιοριστική μεταναστευτική πολιτική της αποικιακής περιόδου, οι πρώτες μετεπαναστατικές νοτιοαμερικανικές κυβερνήσεις εφάρμοσαν σε γενικές γραμμές μια μεταναστευτική πολιτική ανοιχτών θυρών, η οποία αποτυπώθηκε και στους συνταγματικούς χάρτες των χωρών τους. Από τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα η ευρωπαϊκή μετανάστευση στις χώρες της Νότιας Αμερικής συνδέθηκε, από τις τοπικές πολιτικές ηγεσίες, με τις δημογραφικές ανάγκες τους και κυρίως με τη δημιουργία αγροτικών οικισμών, η οποία στηριζόταν τόσο σε κρατικές όσο και σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Η ανάγκη εποίκισμού των εκτενών χωρών της Νότιας Αμερικής συνοδεύονταν και από την αντιμετώπιση του ευρωπαϊκού μετανάστη ως “φορέα πολιτισμού”. Η ανοιχτή μεταναστευτική πολιτική των νοτιοαμερικανικών χωρών βρήκε συγκεκριμένη εφαρμογή κατά τη δεκαετία του 1880, οπότε και προωθήθηκε η δημιουργία Γραφείων Πληροφόρησης και Προπαγάνδας σε πόλεις της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης, και ενισχύθηκε η δωρεάν προσφορά εισιτηρίων για τη μετάβαση στις χώρες αυτές. Αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των χωρών της Λατινικής Αμερικής αναπτύχθηκε ανταγωνισμός για την προσέλκυση της ευρωπαϊκής μετανάστευσης: συγκεκριμένα, η Αργεντινή δημιούργησε Γραφεία Πληροφόρησης και Προπαγάνδας στο Παρίσι, το Λονδίνο, το Βερολίνο, τη Βιέννη, τις Βρυξέλλες και τη Βέρνη, καθώς και στη Νέα Υόρκη, ενώ η Χιλή δημιούργησε Κέντρα Εποίκισμού και Μετανάστευσης στην Ευρώπη, με έδρα τη Γαλλία και αντιπροσωπείες σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Παράλληλα η Ουρουγουάη, μετά την ψήφιση μια σειράς νόμων στα 1881, για τη δημιουργία αγροτικών οικισμών και του μεταναστευτικού νόμου του 1890, έδειξε την πρόθεσή της να ενταχθεί στον αγώνα διεκδίκησης της ευρωπαϊ-



336

κής μετανάστευσης. Σοβαρός πόλος έλξης θεωρήθηκε και η Βραζιλία, η οποία, κυρίως στις κεντρικές πολιτείες της, όπου η ανάγκη εργατικών χεριών που θα αντικαθιστούσαν τους σκλάβους φαινόταν επιτακτική, εφάρμοσε μια επιθετική πολιτική προσέλκυσης ευρωπαίων μεταναστών, που κορυφώθηκε το 1884, με τη δωρεάν παροχή εισιτηρίων σε οικογένειες αγροτών που προορίζονταν να εγκατασταθούν στις φντείες.

Πάντως ο αριθμός των Ελλήνων που κατευθύνθηκε προς τις χώρες της Νότιας Αμερικής, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ήταν περιορισμένος, και μόνο η Αργεντινή κατάφερε να προσελκύσει αξιόλογες ομάδες ελλήνων μεταναστών, οι οποίες, μάλιστα, ορισμένες φορές ξεπερνούσαν σε αριθμητική δύναμη τις αντίστοιχες μεταναστευτικές ομάδες που εκείνη την περίοδο κατευθύνονταν στον Καναδά. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1906 μπήκαν στην Αργεντινή ως μετανάστες 945 Έλληνες και το 1907 άλλοι 500. Ο αριθμός τους αυξήθηκε στο 1910 με την άφιξη στο λιμάνι του Μπουένος Άιρες 3.289 Ελλήνων. Οι αντίστοιχοι αριθμοί για τα έτη 1911 και 1912 ήταν 1.036 και 3.375. Αντίθετα, μια μικρή μεταναστευτική κίνηση περίπου 500 Ελλήνων, που σημειώθηκε προς τη Βραζιλία στις αρχές του 20ού αιώνα, προερχόμενη κυρίως από την Πελοπόννησο, δεν ευοδώθη-

κε λόγω των δύσκολων οικονομικών και κλιματικών συνθηκών της χώρας, ενώ ορισμένα μεταγενέστερα μεταναστευτικά ρεύματα που σημειώθηκαν κατά τη δεκαετία του 1910 και του 1920 περιελάμβαναν περιορισμένο αριθμό ελλήνων μεταναστών. Συγκεκριμένα κατά το διάστημα 1909-1923 έφτασαν στη Βραζιλία περίπου 2.500 Έλληνες, πολλοί από τους οποίους, μάλιστα, την εγκατέλειψαν σύντομα, αναζητώντας άλλους ελκυστικότερους προορισμούς. Στην ανακοπή της μετανάστευσης προς τη Βραζιλία αναμφίβολα θα συνέβαλε και η προσωρινή απαγόρευση της μετανάστευσης από την Ελλάδα το 1905 προς τη χώρα αυτή, μετά τις ειδήσεις για επιδημία κίτρινου πυρετού στο έδαφός της. Την εποχή αυτή άρχισε να διαμορφώνεται και ο πυρήνας της ελληνικής παροικίας του Μοντεβιδέο της Ουρουγουάης, ενώ αξιομνημόνευτο ελληνικό μεταναστευτικό ρεύμα σημειώθηκε προς τον πλούσιο σε μεταλλεύματα βορρά της Χιλής· συγκεκριμένα, από τα αρχεία του Ληξιαρχείου της πόλης Αντοφαγκάστα προκύπτει ότι μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1920, περίπου 500 Έλληνες είχαν εγκατασταθεί στην ευρύτερη περιοχή της πόλης, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την παραγωγή νιτρικών αλάτων και χαλκού.

Κατά τη δεκαετία του 1920 ορισμένες χώρες της Νότιας Αμερικής, όπως η Αργεντινή, η Ουρουγουάη και η Χιλή, λειτούργησαν ως εναλλακτικός μεταναστευτικός προορισμός, όταν η πρόσβαση σε άλλες χώρες υποδοχής –και κυρίως στις ΗΠΑ– έγινε δυσκολότερη, ιδιαίτερα μετά την ψήφιση του νόμου των ποσοστώσεων, το 1924. Οι πολιτικές ηγεσίες της Νότιας Αμερικής, παρόλο που την περίοδο εκείνη τόνιζαν την ανάγκη περιορισμού και αυστηρότερης επιλογής της μεταναστευτικής κίνησης, επέλεξαν, τελικά, σχετικά χαλαρές νομοθετικές ρυθμίσεις γύρω από το θέμα. Στην ενίσχυση των ελληνικών παροικιών σε ορισμένες χώρες της Λατινικής Αμερικής αναμφίβολα συνέβαλε και το γεγονός της Μικρασιατικής Καταστροφής. Στην Αργεντινή, για παράδειγμα, κατά το διάστημα 1922-1927 έφτασαν 2.894 Έλληνες μετανάστες, πολλοί από τους οποίους ήταν μικρασιατικής καταγωγής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο πραγματικός αριθμός των Μικρασιατών, που μετανάστευσαν τότε, ήταν αρκετά ψηλότερος, αφού πολλοί από αυτούς καταγράφηκαν κατά την είσοδό τους στις χώρες υποδοχής ως οθωμανοί ή τούρκοι υπήκοοι. Στη δεκαετία του 1920 ενισχύθηκε αριθμητικά και η ελληνική παροικία στο Μεξικό, τη μόνη χώρα της Κεντρικής Αμερικής που δέχτηκε αξιόλογο αριθμό ελλήνων μεταναστών (μαζί με τον Παναμά, όπου ορισμένοι Έλληνες απασχολήθηκαν αρχικά στα έργα για τη διάνοιξη της διώρυγας). Πριν τη δεκαετία του 1920 ο αριθμός των Ελλήνων του Μεξικού ήταν πολύ περιορισμένος. Σημαντική υπήρξε, ωστόσο, η παρουσία στη χώρα αυτή του Πλωτίνου Ροδοκανάκη, που συνέδεσε τη δράση του με το μεξικανικό αγροτικό ζήτημα. Στις δεκαετίες του 1920 και του 1930 άρχισαν να φτάνουν στη χώρα και αρκετοί Έλληνες, που τελικό στόχο είχαν την εγκατάστασή τους στις ΗΠΑ. Πάντως, στη δεκαετία του 1930, γενικά, μειώθηκε η μετανάστευση προς όλες, σχεδόν, τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, λόγω της αυστηρότερης μεταναστευτικής πολιτικής που άρχισαν να εφαρμόζουν, η οποία βασιζόταν σε εθνικά, φυλετικά και ιδεολογικά κριτήρια.

Η μεταπολεμική μετανάστευση

Κατά τα μεταπολεμικά χρόνια η βιομηχανική ανάπτυξη της Αργεντινής, της Βραζιλίας και της Βενεζουέλας τις κατέστησε επιθυμητό προορισμό για πολλούς Ευρωπαίους, οι οποίοι εγκατέλειπαν τις χώρες τους, ωθούμενοι από την οικονομική κρίση και τους πολιτικούς κλυδωνισμούς που ακολούθησαν τον πόλεμο. Στην Αργεντινή, από το 1946, η περονική κυβέρνηση, έχοντας ως στόχο τη βιομηχανική απογείωση της χώρας, ακολούθη-

σε πολιτική ενίσχυσης της μετανάστευσης, η οποία, παρόλο που στηριζόταν σε επιλεκτικά κριτήρια, ερχόταν σε αντίθεση με την περιοριστική κατεύθυνση της δεκαετίας του '30, αν και σε καμιά περίπτωση δεν επανήλθε στην ανοιχτή πολιτική που είχε επικρατήσει κατά την περίοδο της μαζικής μετανάστευσης. Οι μεταναστευτικές συμφωνίες, που από το 1946 υπέγραψε ο Περόν με την Ιταλία και την Ισπανία, είχαν ως αποτέλεσμα, στα τέλη της δεκαετίας του '40, την αύξηση της έλευσης εξειδικευμένων τεχνιτών και εργατών. Όσον αφορά στους Έλληνες, κατά το διάστημα 1947-1959 έφτασαν στη χώρα 4.366 άτομα, από τα οποία 3.305 δηλώθηκαν ως μόνιμοι μετανάστες. Μετά την υπογραφή ειδικής σύμβασης το 1953, άρχισε να αυξάνεται και ο αριθμός των μεταναστών που πήγαιναν στην Αργεντινή μέσω της Διεθνούς Διακυβερνητικής Επιτροπής, που επιχειρούσε να ρυθμίσει τη μετανάστευση από την Ευρώπη.

Στη Βραζιλία η ευρωπαϊκή μετανάστευση ενισχύθηκε κυρίως κατά τα έτη 1955-1962, γνωστά ως “χρυσά χρόνια”. Ο τότε πρόεδρος, Juscelino Kubitschek, ακολούθησε φιλόδοξο αναπτυξιακό πρόγραμμα, με το οποίο προσπάθησε να προσελκύσει τόσο το ντόπιο όσο και το ξένο κεφάλαιο στον τομέα της ενέργειας, τις συγκοινωνίες, τη βιομηχανία τροφίμων, τη σιδηρουργία και τη βαριά βιομηχανία, μεταξύ άλλων. Στο διάστημα 1955-1968 μετανάστευσαν στη Βραζιλία και κυρίως στο Σάο Πάολο συνολικά 5.089 Έλληνες, μεγάλο ποσοστό των οποίων έφτασε μέσω της ΔΕΜΕ. Παράλληλα, στη Βενεζουέλα, η σημαντικότερη μεταναστευτική κίνηση από την Ευρώπη σημειώθηκε από το 1952 έως το 1957, παρά το δικτατορικό καθεστώς του Marcos Pérez Jiménez, που ανετράπη το 1958. Συγκεκριμένα, στο διάστημα 1955-1968 έφτασαν στη Βενεζουέλα 1.265 Έλληνες μετανάστες, οι περισσότεροι το 1956. Αντίθετα, η μεταπολεμική ελληνική μετανάστευση τόσο στην Ουρουγουάη και τη Χιλή όσο και στο Μεξικό ήταν πολύ περιορισμένη, αφού, σύμφωνα με τις ελληνικές στατιστικές, σε καμιά από τις τρεις περιπτώσεις, στο διάστημα 1955-1968, δεν ξεπέρασε συνολικά τα πενήντα άτομα. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ, κατά την περίοδο 1955-1977 μετανάστευσαν στις χώρες της Λατινικής Αμερικής περίπου 7.740 Έλληνες. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 η ελληνική μεταναστευτική ροή προς τις χώρες της Λατινικής Αμερικής άρχισε να μειώνεται, σε συνδυασμό με τη σημαντική άνοδο του δείκτη παλιννόστησης. Η επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών σε πολλές χώρες υποδοχής, η χαλάρωση των μεταναστευτικών όρων στις ΗΠΑ από το 1965, οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες στον Καναδά και την Αυστραλία και κυρίως οι μεταναστευτικές συμφωνίες που υπέγραψε η Ελλάδα το 1955 με τη Γαλλία, το 1959 με το Βέλγιο και κυρίως το 1960 με τη Γερμανία, κατηύθυναν την ελληνική μετανάστευση προς άλλες χώρες, που αποτελούσαν προσφορότερο πεδίο για την ανάπτυξη των οικογενειακών στρατηγικών των μεταναστών. Σήμερα παρατηρείται ρεύμα παλιννόστησης από ορισμένες χώρες που αντιμετωπίζουν έντονα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, όπως η Αργεντινή μετά την κρίση του 2001.

Γεωγραφική προέλευση των μεταναστών

Οι περιοχές προέλευσης των μεταναστών δεν είναι πάντοτε εύκολο να προσδιοριστούν. Όσον αφορά στους Έλληνες της Αργεντινής, από τη μελέτη των προξενικών μητρώων της ελληνικής πρεσβείας στο Μπουένος Άιρες, προκύπτει ότι η Πελοπόννησος, η βασική τροφοδότης της ελληνικής υπερατλαντικής μετανάστευσης, εν μέρει μόνο συνέβαλε στο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Αργεντινή, αφού οι Πελοποννήσιοι αντιστοιχούσαν στο 17,3% επί του συνόλου των προπολεμικών μεταναστών. Αντίθετα παρατηρείται ιδιαίτερα

υψηλός αριθμός μεταναστών που προέρχονταν από τα νησιά του βόρειου και ανατολικού Αιγαίου (κυρίως από τη Χίο, τη Σάμο και τη Λέσβο), τη Μακεδονία (κυρίως από τη Θεσσαλονίκη) και την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά. Ως προς τα νησιά του βόρειου και ανατολικού Αιγαίου εκτιμάται ότι ο αρχικός, τουλάχιστον, μεταναστευτικός πυρήνας διαμορφώθηκε πριν την απελευθέρωσή τους, ως αποτέλεσμα των ισχυρών πιέσεων που ασκούσε το κίνημα των Νεοτούρκων, που υποχρέωνε την κατάταξη των χριστιανών στον οθωμανικό στρατό. Το υψηλό ποσοστό των μεταναστών που προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης θα πρέπει να συνδυαστεί με τη μαζική άφιξη μικρασιατών προσφύγων στα ελληνικά αστικά κέντρα. Εξάλλου σημαντικό ήταν και το ποσοστό των Ελλήνων που προέρχονταν απευθείας από τη Μικρά Ασία και την Κωνσταντινούπολη. Η προπολεμική μετανάστευση στη Βραζιλία, μετά τη διαμόρφωση ενός αρχικού πυρήνα που προερχόταν κατά βάση από την Πελοπόννησο, φαίνεται ότι τροφοδοτήθηκε από ομάδες μεταναστών από την Κρήτη, τη Μικρά Ασία (ξεχωρίζουν ιδιαίτερα τα Άδανα) και το Καστελλόριζο. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο αυξήθηκε σημαντικά το ποσοστό των Πελοποννησίων που μετανάστευσαν τόσο στην Αργεντινή όσο και στη Βραζιλία. Στη Βενεζουέλα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, βρίσκονται Έλληνες καταγόμενοι κυρίως από την Καλαμάτα, τη Μακεδονία, τη Χίο και τη Μυτιλήνη. Γενικά φαίνεται ότι καθοριστικό ρόλο στη συγκρότηση των μεταναστευτικών ρευμάτων έπαιξαν τα κοινωνικά δίκτυα που διαμορφώθηκαν μεταξύ ελληνικών εστιών στις χώρες υποδοχής και των περιοχών καταγωγής των μελών τους στην Ελλάδα. Στην περιοχή της Αντοφαγκάστα, για παράδειγμα, στη Βόρεια Χιλή, παρατηρείται, από τις αρχές του 20ού αιώνα, συγκέντρωση από συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας, όπως ήταν η Φωκίδα, η Νεάπολη Λακωνίας, τα Αντικύθηρα, η Κύμη Ευβοίας, αλλά και η Προύσα της Μικράς Ασίας.

Σημερινή εικόνα

Η σημερινή δύναμη των ελληνικών παροικιών της Λατινικής Αμερικής είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια, επειδή σπανίως εφαρμόζεται ένα ομοιόμορφο κριτήριο για τον υπολογισμό της τρίτης και τέταρτης γενιάς, οι οποίες, τουλάχιστον σε ορισμένες χώρες, αποτελούν σημαντικό ποσοστό των ελληνικών παροικιών. Το βέβαιο είναι ότι ο αριθμός των μεταναστών πρώτης γενιάς είχε μειωθεί πάρα πολύ λόγω της φυσικής φθοράς και της μη ανανέωσης του μεταναστευτικού σώματος κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, οι μεγαλύτερες ελληνικές κοινότητες βρίσκονται σήμερα στη Βραζιλία και την Αργεντινή, όπου υπολογίζεται ότι ζουν 25.000 και 20.000 Έλληνες, αντίστοιχα. Αντίθετα, η αριθμητική δύναμη των Ελλήνων στην Ουρουγουάη και τη Χιλή είναι πλέον μικρή: υπολογίζεται ότι στην καθεμία δεν ξεπερνούν τα 1.000 άτομα, ενώ μόλις 25 άτομα ελληνικής καταγωγής ζουν στην Παραγουάη. Στην ευρύτερη περιοχή των Άνδεων, οι μικρές ελληνικές παροικίες, που είχαν διαμορφωθεί προπολεμικά, συγκεντρώνουν, πλέον, λιγοστά μέλη: συγκεκριμένα, περίπου 25 οικογένειες ελληνικής καταγωγής ζουν στη Βολιβία, 50 οικογένειες στο Περού, 200 άτομα στην Κολομβία και μόλις 10 άτομα στον Ισημερινό. Στη Βενεζουέλα διαμένουν, πλέον, μόνιμα περίπου 2.500 Έλληνες. Στο Μεξικό η δύναμη της ελληνικής παροικίας εκτιμάται σε περίπου 1.000 μέλη, και σε άλλα τόσα αυτή στον Παναμά, ενώ στις υπόλοιπες χώρες της Κεντρικής Αμερικής (Γουατεμάλα, Κόστα Ρίκα) οι κάτοικοι ελληνικής καταγωγής είναι μόλις 100 άτομα. Τέλος, στα νησιά της Καραϊβικής εκτιμάται ότι ζουν μόλις 30 Έλληνες στην Κούβα και περίπου 300 στις Μπαχάμες.

Όσον αφορά στις επαγγελματικές δραστηριότητες, μπορούμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές οι περισσότεροι Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής ασχολήθηκαν με το εμπόριο και δημιούργησαν επιχειρήσεις μικρής και μεσαίας κλίμακας. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες πόλεις ή χώρες δημιουργήθηκαν ελληνικές εθνοτικές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την εξειδίκευση των ελλήνων μεταναστών σε ορισμένους εμπορικούς κλάδους. Στην Αργεντινή, για παράδειγμα, και κυρίως στο Μπουένος Άιρες, η κατεξοχήν “ελληνική” εμπορική παράδοση δημιουργήθηκε, από τη δεκαετία του 1930, γύρω από το εμπόριο των ζαχαροειδών (περίπτερα και πρατήρια χονδρικής πώλησης), ενώ στην άγονη περιοχή της βόρειας Χιλής από το 1910 οι περισσότεροι Έλληνες ασχολήθηκαν με την προμήθεια των μεταλλείων της περιοχής και των οικισμών που αυτά διατηρούσαν, με βασικά προϊόντα το νερό, το γάλα και το ψωμί. Στη Βραζιλία, σε πολλές περιπτώσεις, συνδύαζαν το χονδρικό εμπόριο με τη βιοτεχνική ή βιομηχανική παραγωγή· το 1938 υπήρχαν περίπου 25 βιοτεχνικές μονάδες διαφόρων κλάδων που ανήκαν σε Έλληνες εγκατεστημένους στο Σάο Πάολο. Μεταξύ των βιοτεχνικών κλάδων, στους οποίους επιδόθηκαν οι έλληνες μετανάστες στη Βραζιλία, ξεχωρίζουν οι μονάδες παραγωγής ρουχιισμού, μωσαϊκών και οικοδομικών υλικών, ενώ στον εμπορικό χώρο αρκετοί ομογενείς ασχολήθηκαν με την εισαγωγή ελληνικών προϊόντων και την εξαγωγή καφέ, κακάο και ρυζιού. Στον Παναμά οι Έλληνες ασχολούνται με το εμπόριο τροφίμων σε μεγάλη κλίμακα, ενώ στη Βενεζουέλα μεταξύ των δραστηριοτήτων της ομογένειας κυριαρχεί το εμπόριο και η κατασκευή ειδών ρουχιισμού. Πάντως οι περισσότεροι Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στη Λατινική Αμερική, τόσο κατά την προπολεμική όσο και κατά τη μεταπολεμική περίοδο χρειάστηκε, πριν τη δημιουργία εμπορικών καταστημάτων και επιχειρήσεων, να περάσουν από μια εργατική φάση προσωρινής απασχόλησης στην κατασκευή δημοσίων έργων (στο σιδηρόδρομο, για παράδειγμα, κατά την προπολεμική περίοδο) και σε διάφορες βιομηχανικές μονάδες. Οι περισσότεροι Έλληνες που μετανάστευσαν μεταπολεμικά μέσω της ΔΕΜΕ, παρά την ελλιπή τεχνική τους κατάρτιση, εργάστηκαν για κάποιο διάστημα σε βιομηχανικές μονάδες, κυρίως της Αργεντινής και της Βραζιλίας, μέχρι να συγκεντρώσουν το απαραίτητο κεφάλαιο και να ασχοληθούν με το εμπόριο. Από την άλλη πλευρά, σε κάθε χώρα υποδοχής ξεχώρισαν πάντα ορισμένοι μετανάστες που δημιούργησαν μεγάλες επιχειρήσεις και των οποίων η οικονομική και κοινωνική θέση τους έκανε να ξεχωρίζουν από το υπόλοιπο μεταναστευτικό σώμα. Γενικά στη Λατινική Αμερική δημιουργήθηκαν σημαντικές υφαντουργίες (για παράδειγμα, του Δημήτριου Δάνδολου, προπολεμικά, καθώς και των Τσοκμετζόγλου-Παλαντζόγλου μεταπολεμικά στην Αργεντινή), ζαχαροβιομηχανίες (η εταιρεία Γεωργάλου, καθώς και η φίρμα *Αβάνα* του Γεώργιου Ηλιάδη στην Αργεντινή), εφοπλιστικά και ναυτιλιακά γραφεία στα μεγάλα λιμάνια, όπως το Μπουένος Άιρες, το Μοντεβιδέο και το Βαλπαράϊσο της Χιλής, ενώ αρκετοί Έλληνες στη Χιλή, τη Βολιβία και τον Ισημερινό δοκίμασαν την τύχη τους στο χώρο των μεταλλείων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι οικονομικές δυσκολίες που έχουν κατά καιρούς αντιμετωπίσει οι χώρες της Λατινικής Αμερικής (νομιμοματική αστάθεια, υποτίμηση, πληθωρισμός) ευνόησαν την οικονομική κατάσταση ορισμένων επιχειρηματιών.

Κοινοτική οργάνωση

Σε σχέση με τις οργανωτικές προσπάθειες των Ελλήνων στις διάφορες χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου εγκαταστάθηκαν, εύκολα διαπιστώνεται ότι από τις αρχές του 20ού αιώνα δημιουργήθηκε ένας αρκετά μεγάλος αριθμός (δυσανάλογος του μεγέθους των ελληνικών παροικιών) συλλόγων ποικίλου, αλλά εφήμερου χαρακτήρα. Οι πρώτοι σύλλο-



Αποκαλυπτήρια αγάλματος του Ποσειδώνα, στην κεντρική πλατεία του Μπουένος Άιρες, 1998. Αρχείο Ν. Αγγελίδου

γοι που άντεξαν στο χρόνο ήταν οι λεγόμενοι “Αλληλοβοηθητικοί”, που είχαν στόχο την οικονομική υποστήριξη των μελών τους, την παροχή ιατρικής περίθαλψης και γενικότερα την παροχή βοήθειας για την προσαρμογή στη χώρα υποδοχής. Κάποιοι από τους αλληλοβοηθητικούς συλλόγους δημιουργήθηκαν από άτομα συγκεκριμένων περιοχών της Ελλάδας και στόχευαν στην αποστολή βοήθειας στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Κατά τη δεκαετία του 1930 στις περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου εγκαταστάθηκαν Έλληνες, σχηματίστηκαν, με πρωτοβουλία κυρίως των υψηλότερα κοινωνικά ιστάμενων μελών της ομογένειας, μια σειρά οργανώσεων που επεδίωξαν να ξεφύγουν από το τοπικιστικό πνεύμα και να αναλάβουν τη συνολική εκπροσώπηση του ελληνικού στοιχείου στη χώρα υποδοχής, να συντηρήσουν θεσμούς, όπως η Εκκλησία και το σχολείο, και να καλλιεργήσουν δεσμούς με τις τοπικές κοινωνίες. Το πανόραμα των ελληνικών οργανώσεων συμπληρώνουν κάποιοι μορφωτικοί σύλλογοι, που είχαν ως κύριο μέλημα την προβολή και

τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού, οργανώσεις της νεολαίας και σύνδεσμοι που εξυπηρέτησαν συγκεκριμένους στόχους και κυρίως εθνικά θέματα, όπως το ζήτημα των Δωδεκανήσων, της Βορείου Ηπείρου, της Κύπρου ή την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στις περισσότερες χώρες οι κοινότητες διατήρησαν το λαϊκό χαρακτήρα τους. Πάντως, στη Βενεζουέλα, για παράδειγμα, η κοινότητα στο Καρακάς φέρει την επωνυμία Ελληνική Ορθόδοξη Κοινότητα Βενεζουέλας και είχε συνδέσει τη δράση της με την Εκκλησία της Αμερικής. Σήμερα εξακολουθούν να υπάρχουν τοπικές ελληνικές κοινότητες, εθνικοτοπικοί σύλλογοι, φιλόπρωχες αδελφότητες και σε ορισμένες περιπτώσεις εμπορικά επιμελητήρια με στόχο τη σύσφιξη των εμπορικών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και των αντίστοιχων χωρών υποδοχής. Γενικά, πάντως, διακρίνεται η αίσθηση ότι το μέλλον των ελληνικών κοινοτήτων της Λατινικής Αμερικής βασίζεται κατά κύριο λόγο στο φιλελληνισμό και λιγότερο στον ελληνισμό των χωρών της περιοχής. Στην Αργεντινή ξεχωρίζουν η Κεντρική Κοινότητα στη συνοικία Παλέρμο του Μπουένος Άιρες (από το 1928), ο σύλλογος *Πανελλήνιο* στη συνοικία Νουέβα Πομπέγια του Μπουένος Άιρες (από το 1926), ο Αλληλοβοηθητικός Σύλλογος *Άγιος Δημήτριος* (από το 1918), η Κοινότητα *Σωκράτης* στην περιοχή Μπάνφιλντ, στα περίχωρα του Μπουένος Άιρες, η Κοινότητα *Ο Πλάτων* στην περιοχή Μπερίσο λα Πλάτα της επαρχίας Μπουένος Άιρες, οι εθνικοτοπικοί σύλλογοι των Πελοποννησίων και των Λευκαδιτών, καθώς και το Ελληνοαργεντινικό Επιμελητήριο Βιομηχανίας και Εμπορίου. Επίσης, εκτός της επαρχίας Μπουένος Άιρες υπάρχουν οι κοινότητες των περιοχών Σάλτα, Μαρ δελ Πλάτα, Ροσάριο, Ρεισιτένσια και Κομοδόρο Ριβαντάβια. Στη Βραζιλία ξεχωρίζει η Ελληνική Κοινότητα Αγίου Παύλου (από το 1937), που θεωρείται η καρδιά του Ελληνισμού της Βραζιλίας, καθώς και οι μεταπολεμικά ιδρυμένες κοινότητες του Ρίου Ιανείου, Πόρτο Αλέγρε, Φλωριανόπολης, Μπραζίλιας, Κουριτίμπα, Παρανά και Ρεσίφε, μεταξύ άλλων. Στο Μεξικό υπάρχει η Ελληνική Κοινότητα Μεξικού (που ιδρύθηκε το 1934 και διαδέχτηκε τον αλληλοβοηθητικό σύλλογο *Σωκράτης* που είχε συσταθεί κατά τη δεκαετία του 1920), καθώς και η Κοινότητα του Κουλιακάν και δύο σύλλογοι στη Γουαδαλαχάρα, που ιδρύθηκαν στη δεκαετία του 1980. Σε αρκετές χώρες της Λατινικής Αμερικής έχουν συσταθεί τα τελευταία χρόνια ομοσπονδίες των τοπικών ελληνικών κοινοτήτων, ώστε να συντονιστεί καλύτερα η δραστηριότητα των τοπικών συλλόγων.

Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής υπάγονται εκκλησιαστικά στην Αρχιεπισκοπή Μπουένος Άιρες. Όσον αφορά στην ελληνική εκπαίδευση, στις περισσότερες χώρες αυτή έχει εναποτεθεί αποκλειστικά στις κοινότητες, που διοργανώνουν απογευματινά μαθήματα μία ή δύο φορές την εβδομάδα. Στο Μπουένος Άιρες ιδρύθηκε, ωστόσο, το 1984, δίγλωσσο ελληνοαργεντινό ημερήσιο δημοτικό σχολείο· η ίδρυσή του έγινε με κληροδότημα του Ιδρύματος Ωνάση, η λειτουργία του επιχορηγείται από το Υπουργείο Παιδείας της Αργεντινής και το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας αποστέλλει εκπαιδευτικό προσωπικό. Κατά τον ίδιο τρόπο λειτουργεί από το 1990 το γυμνάσιο και λύκειο *Αθηναγόρας*, που υπάγεται στην Αρχιεπισκοπή. Στο Σάο Πάολο ιδρύθηκε, επίσης τη δεκαετία του 1980, το Αθηναϊκό Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο, στο οποίο στέλνονται αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί, όπως και στο κοινοτικό σχολείο στη Μπραζίλια. Στο Καρακάς διδάσκει επίσης ένας αποσπασμένος καθηγητής. Στη Λατινική Αμερική δεν υπάρχει, πλέον, ελληνόφωνος Τύπος, αφού τα τελευταία φύλλα έπαψαν να κυκλοφορούν τη δεκαετία του 1980. Σε ορισμένες χώρες φιλοξενούνται στους τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς εβδομαδιαίες εκπομπές, που πραγματοποιούνται με τη φροντίδα των ελληνικών κοινοτήτων.

Κοινωνική ενσωμάτωση

Η κοινωνική ενσωμάτωση είναι γενικά πολύ υψηλή, δεδομένου, μάλιστα, ότι στις περισσότερες χώρες υπερισχύουν, πλέον, οι μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς. Πάντως και οι μετανάστες της πρώτης γενιάς ενσωματώθηκαν σχετικά εύκολα, λόγω του ανοιχτού, γενικά, χαρακτήρα των κοινωνιών υποδοχής και του μάλλον φιλικού κλίματος απέναντι στους ευρωπαίους μετανάστες. Πάντως θα πρέπει να γίνει κάποιος διαχωρισμός μεταξύ των χωρών, όπου κυριαρχούν οι κάτοικοι ευρωπαϊκής καταγωγής (Αργεντινή, Ουρουγουάη, εν μέρει Χιλή) και όπου η προσαρμογή ήταν γενικά πιο εύκολη, από τις χώρες όπου υπάρχει έντονο ιθαγενές και έγχρωμο στοιχείο (χώρες των Κεντρικών Άνδεων και Μεξικό, στην πρώτη περίπτωση, Καραϊβική και Βραζιλία στη δεύτερη). Η διαφοροποίηση δεν ορίζεται μόνο με φυλετικούς όρους αλλά και με βάση την πολιτισμική πολιτική των αντίστοιχων χωρών υποδοχής: ενώ, δηλαδή, οι χώρες όπου κυριαρχεί το ευρωπαϊκό στοιχείο υπήρξαν πολιτισμικά φιλοδυτικές και διακρίνονται για τον έντονο φιλελληνισμό τους (αφού θεωρούν την Ελλάδα ως βάση του πολιτισμού τους), άλλες χώρες με έντονο ιθαγενές και έγχρωμο στοιχείο (με εξαίρεση τη Βραζιλία, που είχε γενικά φιλοευρωπαϊκό προσανατολισμό) τονίζουν την αυτόχθονη παράδοση και διατηρούν κάποια απόσταση από τη “Δύση”, με αποτέλεσμα κάποτε να δημιουργείται αμοιβαία δυσπιστία μεταξύ του ντόπιου πληθυσμού και των ευρωπαίων μεταναστών· ως συνέπεια, στις χώρες αυτές, όπως για παράδειγμα το Μεξικό ή τη Βενεζουέλα, οι ελληνικές παροικίες απέκτησαν πιο κλειστό χαρακτήρα, τουλάχιστον για όσο διάστημα επικρατούσαν οι μετανάστες πρώτης γενιάς. Πάντως, γενικά, οι απόγονοι των μεταναστών είναι ενσωματωμένοι στις χώρες όπου γεννήθηκαν, ενώ η σχέση τους με την Ελλάδα είναι κατά βάση συναισθηματική.

Πολιτιστική δραστηριότητα

Τέλος, στο χώρο του πολιτισμού, από τους Έλληνες που έζησαν ή πέρασαν μέρος της ζωής τους σε χώρες της Λατινικής Αμερικής έχουν ξεχωρίσει στη Βραζιλία ο ποιητής και πεζογράφος Θέων Σπανούδης, στην Αργεντινή ο γεννημένος στη Ρουμανία πεζογράφος Γιώργος Χουρμουζιάδης, ενώ έχουν ξεχωρίσει με το μεταφραστικό τους έργο, στη Χιλή η Δανάη Στρατηγοπούλου και ο Αλέξανδρος Ζορμπάς, και στην Αργεντινή η Νίνα Αγγελίδη. Από τα παιδιά ελλήνων μεταναστών που ασχολούνται με τη λογοτεχνία –και βέβαια γράφουν στην ισπανική γλώσσα– ξεχωρίζουν, στην Αργεντινή ο λογοτέχνης και καθηγητής λογοτεχνίας Αντρές Ομέρο Ατανασίου, η μυθιστοριογράφος Λιμπερτάδ Ντεμιτρόπουλος και ο ποιητής Χόρχε Ζουνίνο (γεννημένος από ελληνίδα μητέρα, το γένος Πολυχρονοπούλου). Στο Μεξικό ξεχωρίζει το όνομα του Όμηρου Αρίτζη, από πατέρα Μικρασιάτη και μητέρα Μεξικανή. Από τους καλλιτέχνες, γνωστός στη Βραζιλία είναι ο γλύπτης Νίκος Βλαβιανός. Στον πανεπιστημιακό χώρο ξεχωρίζει η δραστηριότητα του Κέντρου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών *Φώτιος Μαλλέρος* στο πλαίσιο του Εθνικού Πανεπιστημίου του Σαντιάγο της Χιλής και αποτελεί τη μοναδική έδρα νεοελληνικής γλώσσας και φιλολογίας στη Λατινική Αμερική. Από το 1968 το κέντρο αυτό, υπό τη διεύθυνση του Μιγκέλ Καστίγιο Ντιντιέ, ασχολείται με την έκδοση ελληνικών έργων στα ισπανικά και γενικότερα με τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού στη Λατινική Αμερική. Αξιόλογη είναι, επίσης, η πολιτιστική δράση του Ιδρύματος Τσάκου στο Μοντεβιδέο μέσω της διοργάνωσης ποικίλων πολιτιστικών εκδηλώσεων, παράδοσης μαθημάτων γλώσσας και χορήγησης υποτροφιών για την Ελλάδα, ενώ στην Αργεντινή οι πολιτιστικοί σύλλογοι *Καρνάτιδες* και Instituto Griego de Cultura διοργανώνουν διαλέξεις που απευθύνονται κατά βάση σε αργεντινούς φιλέλληνες.